

16+

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 10 (5320) 14 сакавіка 2025 г.

ISSN 0024-4686

Рэнесанс
пісьменніцкіх
стасункаў
стар. 4

Пра сяброў
успамінаючы
зноў
стар. 8—11

Абьякавасць
да няпэўнай
рэчаіснасці
стар. 12

Усе дарогі вядуць да кнігі...

Фота Кастуся Дробава.

Дзіцячая пісьменніца Кацярына Хадасевіч-Лісавая падчас сустрэчы з чытачамі на стэндзе Выдавецкага дома «Звезда».

На гэтым тыдні ў беларускай сталіцы праходзіць XXXII Мінская міжнародная кніжная выстаўка-кірмаш. Гэта сапраўднае свята для аматараў чытання, усіх, хто стварае кнігі і працуе для развіцця літаратуры як у Беларусі, так і за яе межамі. Маштаб сёлетняй выстаўкі пацвярджае вялікая колькасць экспанентаў — звыш 500 больш як з 20 краін свету (упершыню ў Мінску на высокім узроўні прадстаўлена літаратура ААЭ). Пачэснае месца на кніжным форуме адведзена дзяржавам — удзельніцам ЕАЭС. І гэта вельмі сімвалічна: Беларусь сёлета старшынявуе ў Еўразійскім эканамічным саюзе, таму цэнтральны стэнд — менавіта інтэрактыўная калектыўная экспазіцыя краін — удзельніц ЕАЭС. Ёсць яшчэ адна сімвалічная дэталі, якая аб'ядноўвае літаратуру розных краін: чырвонай ніткай у тэматыцы сёлетняй кніжнай выстаўкі праходзіць такая значная падзея, як 80-годдзе Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне.

Добрая традыцыя выстаўкі — міжнародны сімпозіум літаратараў «Пісьменнік і час». У гэтым годзе галоўная тэма дыскусіі — «Культура і інфармацыя як кірункі развіцця гуманітарнай прасторы». Яна абрана невыпадкова, бо, як падкрэсліў падчас адкрыцця кніжнага форуму міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь Марат Маркаў, свет сапраўдных кніг заўсёды звязаны з барацьбой за захаванне гуманістычных асноў, гістарычнай праўды, згоды і справядлівасці на планеце. На яго думку, менавіта згода і справядлівасць — тыя дзве вялікія каштоўнасці Беларусі, дзякуючы якім і ствараецца мірная будучыня краіны.

Працяг на стар. 2 ►

Аляксандр Лукашэнка:

«Гэта ўнікальная падзея грамадскага, культурнага і духоўнага жыцця»

Кіраўнік дзяржавы Аляксандр Лукашэнка накіраваў прывітанне ўдзельнікам XXXII Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу і XI Міжнароднага сімпозіума літаратараў «Пісьменнік і час». Аб гэтым паведамілі ў прэс-службе Прэзідэнта.

«Мінская выстаўка-кірмаш, будучы ўнікальнай падзеяй грамадскага, культурнага і духоўнага жыцця Беларусі, мае высокі міжнародны статус і кожны год прыцягвае ўвагу тысяч людзей», — гаворыцца ў прывітанні.

Прэзідэнт падкрэсліў, што ва ўсе часы кніга была і застаецца галоўнай крыніцай ведаў, часткай інтэлектуальнай спадчыны продкаў і сёння, у век інфармацыйных тэхналогій, садзейнічае ўмацаванню адзінства народа і служыць выхаванню найлепшых маральных якасцей у моладзі.

Адметна, што гэты форум праходзіць у год 80-годдзя Вялікай Перамогі і гэтай падзеі прысвечаны многія мерапрыемствы і стэнды выстаўкі, якія раскажваюць аб подзвігах, гераічнай барацьбе і генацыдзе беларускага народа, адзначыў кіраўнік дзяржавы.

«Перакананы, традыцыйныя сустрэчы літаратараў і аматараў кнігі адкрываюць новыя гарызонты для гуманітарнага супрацоўніцтва, збліжэння краін і народаў», — падкрэсліў беларускі лідар.

Аляксандр Лукашэнка пажадаў усім удзельнікам і гасцям выстаўкі плённай работы і творчага натхнення, цікавых сустрэч і прыемных уражанняў.

Усе дарогі вядуць да кнігі...

Падчас урачыстага адкрыцця XXXII Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу намеснік кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Уладзімір Пярцоў падзяліўся сваім меркаваннем наконт ролі кнігі сёння, калі існуе такая праблема, як перапісанне гісторыі: «Кніга сёння — надзейны канал камунікацыі паміж пакаленнямі і эпохамі. Яна нясе веды, культуру, вобразы мінулых пакаленняў і эпох. У адрозненне ад новых каналаў атрымання інфармацыі, кнігу немагчыма запэкаць альбо выправіць. Яна не пераходзіць у кэш, архівы і таму не знікае бяследна. Кніга ўжо надрукавана, яе можна патрымаць у руках і знайсці на бібліятэчных паліцах. Калі нам патрэбна дакладная якасная інфармацыя, мы звяртаемся да кнігі, ідзем у бібліятэку, каб паглядзець, як гэта было насамрэч». Уладзімір Пярцоў падкрэсліў той факт, што ў Беларусі будуць працягваць падтрымліваць кнігавыданне, якому асабіста ўдзяляе ўвагу Прэзідэнт. У першую чаргу гэта тыя кнігі, якія належаць да сацыяльна значнай літаратуры, трапляюць у навучальныя ўстановы і бібліятэкі. «Размова не пра камерцыйную літаратуру,

сацыяльных сетак, таму назіраецца менавіта такая тэндэнцыя: не толькі ў рамках адукацыйнай праграмы маладыя людзі цягнуцца да ведаў з кнігі.

Міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь Марат Маркаў назваў Мінскую міжнародную выстаўку-кірмаш адной з самых яркіх падзей у духоўным жыцці нашай краіны, бо яна аб'ядноўвае літаратараў, кнігавыдаўцоў і аматараў прыгожага пісьменства з самых розных краін свету. Ён перакананы, што беларускі кніжны форум, як і раней, будзе садзейнічаць папулярнасці чытання якаснай кнігі, умацаванню супрацоўніцтва паміж пісьменнікамі і выдаўцамі дзяржаў, якія ўдзельнічаюць у ім, а таксама спрыяць узамаразуненню паміж нашымі народамі.

«Міжнародная выстаўка стала сапраўды вядомай у сусветнай кніжнай супольнасці. Пацвярджэннем гэтага з'яўляецца ўдзел у ёй гасцей з больш як двух дзясяткаў краін. У год 80-годдзя Вялікай Перамогі на выстаўцы шырока прадстаўлены кнігі, што раскрываюць подзвіг народа, які адстаяў сваю свабоду ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Кніжныя практы беларускіх выдаўцоў дакладна паказваюць міралюбнасць Беларусі і наша імкненне да добрасуседства і супрацоўніцтва з усімі краінамі свету», — падкрэсліў Марат Маркаў.

Пра ролю кнігі разважаў падчас адкрыцця выстаўкі і старшыня Саюза

пісьменнікаў Расіі Уладзімір Мядзінскі. Ён падкрэсліў, што такія мерапрыемствы, як мінская кніжная выстаўка, — заўсёды добрая магчымасць даведацца пра навінкі кнігавыдання, сустрэцца сябрам, сустрэцца чытачам са сваімі любімымі кнігамі, аўтарамі, сустрэцца пісьменнікам з калегамі з іншых краін, сустрэцца выдаўцам. «Дзякуючы Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўцы ў будучыні з'явіцца новыя цікавыя ідэі, новыя кнігі, нейкія важныя праекты. Але самае галоўнае — з'яднаць нашы кніжныя рынкі, бо немагчыма замкнуць нашу літаратуру толькі ў рамках адной краіны, напрыклад, Расіі, — перакананы Уладзімір Мядзінскі. — Мы павінны шукаць нашых чытачоў ва ўсім свеце, таму з ахвотай буду размаўляць са сваімі беларускімі, і не толькі, калегамі». І такая магчымасць была. У дзень адкрыцця выстаўкі адбылася сустрэча са старшынёй Саюза пісьменнікаў Расіі, дзе кожны мог задаць пытанні, падзяліцца думкамі, выказаць прапановы.

Кніжны форум працягнецца да 16 сакавіка, таму кожны прыхільнік літаратуры яшчэ можа наведаць яго. Нагадаем, што актыўны ўдзел у Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўцы прымае і Выдавецкі дом «Звязда», на стэндзе якога адбываецца шмат цікавых прэзентацый

а тую, якая складае скарбніцу беларускай і савецкай культуры, на чым можна сфарміраваць чалавека як сапраўдную асобу. Мы гэтаму ўдзяляем такую вялікую ўвагу, бо разумеем, што гэта таксама вельмі важны фактар пры фарміраванні светапогляду і светаадчування», — заўважыў Уладзімір Пярцоў. Ён таксама прызнаўся, наколькі яму прыемна назіраць за тым, як наведвальнікі выстаўкі штогод цягнуцца да кнігі, асабліва маладыя людзі. Уладзімір Пярцоў выказаў думку, што моладзь хутчэй за ўсё ўжо перанасыцілася забаўляльнымі кнігамі, лёгкім кантэнтам са сваіх

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

ёсць выдатная магчымасць пазнаёміцца з кнігамі больш чым 20 дзяржаў. Спадзяюся, усе аматары прыгожага пісьменства атрымаюць асалоду ад добрага чытання і новых літаратурных знаходак». Знакава, што ў цырымоніі адкрыцця выстаўкі ўзяў удзел і старшыня Саюза

і сустрэч з аўтарамі, сярод якіх Людміла Гладкая, Алесь Кузнецов, Кацярына Хадасевіч-Лісавая, Ірына Карнаухава, Людміла Кебіч, Таццяна Сучкова і многія іншыя.

Ірына ПРЫМАК
Фота Кастуся ДРОБАВА і БелТА

Размова пра надзённае

На пляцоўцы гарадской кніжніцы ў Баранавічах працуе літаратурнае аб'яднанне «Купальскія зоры», якім кіруе паэтэса, дзіцячая пісьменніца, перакладчыца Таццяна Яцук. Актыў суполкі, а таксама бібліятэкары горада, выкладчыкі і студэнты Баранавіцкага дзяржаўнага ўніверсітэта сталі ўдзельнікамі сустрэчы са старшынёю Саюза пісьменнікаў Беларусі, дырэктарам выдавецтва «Беларусь» Алесем Карлюкевічам.

Размова ішла пра апошнія падзеі ў літаратурным жыцці краіны, пра найбольш цікавыя творы, якія выйшлі асобнымі кнігамі ці надрукаваны ў часопісах «Малодосць», «Полымя», «Нёман», газеце «Літаратура і мастацтва». Алякс Карлюкевіч падрабязна распавёў пра кніжную серыю «Сучасная беларуская літаратура», у якой у выдавецтве «Аверсэв» пабачыла свет ужо дзесяць тамоў. Апошні з выдадзеных зборнікаў — кніга апавяданняў маладых празаікаў «Вазьмі сваю свяцільню».

Удзельнікі сустрэчы гутарылі і адносна таго, якія кніжныя навінкі пабачаць свет у выдавецтве «Беларусь», і пра перспектывы развіцця літаратуры працясу. У ліку прысутных былі паэты Аляксей Белы, Раіса Раманчук, доктар філалагічных навук Алена Белая, іншыя літаратары Баранавіч.

Раман СЭРВАЧ

Таварыская сустрэча

У Беларускай таварыстве дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі адбыўся творчы вечар старшыні Мінскага гарадскога аддзялення СПБ, заслужанага дзеяча культуры Міхася Пазнякова. На свята завіталі калегі, студэнты сталічных ВУНУ, іншыя аматары высокага мастацкага слова.

Асновай мерапрыемства стала прэзентацыя паэтычнай кнігі «Полонез» у перакладзе на рускую мову паэта і перакладчыка Анатоля Аўруціна. Мерапрыемства

правяла мастацкі кіраўнік Мінскага гарадскога тэатра паэзіі, аўтар сцэнарыя Вольга Багушыньска. А адкрыла дырэктар установы Ніна Іванова. Яна дала высокую ацэнку шматграннай творчай і грамадскай дзейнасці віноўніка ўрачыстасці. Дарэчы, Міхась Пазнякоў ужо шмат гадоў узначальвае таварыства дружбы «Беларусь — Расія» і нямала робіць для пашырэння творчых сувязей паміж пісьменнікамі дзвюх дзяржаў.

Кніга «Полонез» выйшла ў выдавецтве «Чатыры чвэрці» ў серыі «Бібліятэка лаўрэатаў Нацыянальнай літаратурнай прэміі».

Пра яе і супрацоўніцтва з сучаснымі пісьменнікамі расказала дырэктар — галоўны рэдактар выдавецтва, член СПБ Ліліяна Анцух. На вечарыне выступіў і прадэкламаваў вершы аўтара ў сваім перакладзе Анатоль Аўруцін. Творы чыталі сам аўтар, вядучая вечарыны, артыстка Тэатра паэзіі Ганна Красноўская, педагог СШ № 218 Алена Ваўнейка і яе вучні, студэнты Белдзяржуніверсітэта, сярод якіх быў і ўнук паэта Святаслаў Крацік. Песні на вершы Міхася Пазнякова і Анатоля Аўруціна выканалі Сяргей і Іна Кравец.

Павел КУЗЬМІЧ

Кругасветнае падарожжа аркестра «Зараніца»

21 лютага ў канцэртнай зале «Верхні горад» адбыўся феерычны канцэрт «Кругасветнае падарожжа» аркестра рускіх народных інструментаў «Зараніца» Дзіцячай школы мастацтваў № 1 г. Мінска (мастацкі кіраўнік і дырыжор Эльвіра Тахірава, дацэнт Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, кіраўнік студэнцкага аркестра рускіх народных інструментаў БДАМ, старшыня гарадской метадычнай секцыі па спецыяльнасці «Домра, мандаліна, балалайка»).

Калектыву, створаны ў 2023 г., складаюць з маладых педагогаў, лаўрэатаў міжнародных і рэспубліканскіх конкурсаў, стыпендыятаў спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь. Амаль усе ўдзельнікі калектыву выступалі ў якасці салістаў, віртуозна і эмацыянальна выконваючы сола на розных музычных інструментах: Ганна Калтунчык — домра, Алег Зыкаў — балалайка, Мікіта Трутко — балалайка, Уладзіслаў Кірчанка — домра бас і домбра, Максіміліян Мазоль — гуслі клавійныя і акардэон, Ігнат Гулюта — баян. Дзейнасць калектыву накіравана на далейшае развіццё творчага патэнцыялу і выканальніцкага майстэрства ўдзельнікаў аркестра, папулярызаванню нацыянальнай музыкі і народнага музычнага мастацтва. У праграме канцэрта былі прадстаўлены творы беларускіх, рускіх, казахскіх

і іншых замежных кампазітараў з музычным прадстаўленнем нацыянальных этнічных інструментаў, што, безумоўна, спрыяе ўмацаванню сяброўскіх адносін і абмену культурнымі каштоўнасцямі.

У завяршэнні канцэрта прагучаў твор вядомага беларускага кампазітара, члена праўлення Беларускага саюза кампазітараў Аліны Безенсон «Ave Maria», які цудоўна выканала з аркестрам Валерыя Гарбачонак — выпускніца ДШМ № 1, у цяперашні час студэнтка Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, а таксама лірычная песня

«Найпрыгажэйшы ў свеце край» на словы Уладзіміра Пецюкевіча ў выдатным натхнёным выкананні аркестра і ўзорнага хору «Ветрык» ДШМ № 1 (кіраўнік Ірына Занямонец).

Вялікая ўдзячнасць за ўдзел і садзейнічанне ганаровым гасцям: В. В. Якабсон — дырэктар дзяржаўнай установы культуры «Рэспубліканскі цэнтр нацыянальных культур»; Э. А. Ляўшэвіч — старшыня Міжнароднага грамадскага аб'яднання «Татара-башкірская спадчына "Чышма"»; М. М. Сяргееву — старшыні Беларускага грамадскага

аб'яднання «Русь»; С. У. Квардакавай — намесніку старшыні Беларускага грамадскага аб'яднання «Русь»; У. І. Кірта — члену Беларускага грамадскага аб'яднання «Русь»; прадстаўніку казахскай культуры М. С. Лысенка; кіраўніку Школы замежных моў ULC А. М. Калішу; доктару філалагічных навук, прафесару, загадчыку аддзела філасофіі літаратуры і эстэтыкі Інстытута філасофіі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі В. А. Максімовічу; вядучаму канцэрта, стыпендыяту спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы таленавітай моладзі, члену Беларускага саюза кампазітараў В. А. Пяцько. Вялікую работу па арганізацыі мерапрыемства, якое прайшло на высокім прафесійным і мастацкім узроўні і атрымала шырокі станоўчы грамадскі рэзананс, правялі дырэктар ДУА «Дзіцячая школа мастацтваў № 1 г. Мінска» Ж. В. Куяўда і завуч Т. Ю. Шуляк.

Музычная праграма канцэрта «Кругасветнае падарожжа» стварыла атмасферу адзінства культур, завабіўшы слухачоў у свет музычных гукаў Беларусі, Расіі, Казахстана, блізкага і далёкага замежжа. Захопленая публіка гораха апладзіравала пасля кожнага нумара. З нецярпеннем чакаем ад аркестра «Зараніца» новых кругасветных падарожжаў з яркімі творамі!

Максім ТРАЯНОВІЧ
Фота даслана аўтарам

Асаблівы талент

Аляксандр Віслаўскі, беларускі спявак і кампазітар, мае багатую творчую біяграфію. Ён пачаў свой шлях у маладзёжнай студыі ансамбля «Песняры», потым у якасці клавішніка, аранжыроўшчыка і вакаліста ўвайшоў у склад «Песняроў» пад кіраўніцтвам Уладзіміра Мулявіна. Час яго працы там выпаў на канец 80-х і пачатак 90-х гадоў мінулага стагоддзя. Затым працаваў у многіх іншых калектывах. Музычны здольнасці разам з вялікім досведам дазволілі Аляксандру Віслаўскаму ствараць уласныя праекты і запісваць новыя альбомы амаль кожны год. Прэзентацыі яго праграм адбыліся не толькі ў Беларусі, але і за яе межамі. Сёння музыкантам створана шэсць музычных праграм на вершы беларускіх паэтаў.

Творчая сустрэча з Аляксандрам Віслаўскім прайшла ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча. Апроч іншага, падчас імпрэзы прагучала прэм'ера новай песні кампазітара «Бог ёсць любоў» на словы паэта Леаніда Крамчака.

Сустрэча з сімвалічнай назвай «Музыка душы» стала значнай падзеяй для аматараў паэзіі і аўтарскай песні. Выконваліся творы, напоўненыя разважаннямі аб жыцці, лёсе і роднай зямлі. Падчас выступлення Аляксандру Віслаўскаму

акампапіравала яго жонка Алена, скрыпачка. Усе відэакліпы, якія трансліраваліся гэтым вечарам, стварала яна.

Спявак прадставіў публіцы творы з альбомаў «Крок пад небам» і «Маленне за Беларусь» — «Я ад вас далёка», «Тутэйшы чалавек», «Мама» і некаторыя іншыя. Кожная з песень па-свойму раскрыла ўнутраны свет аўтара і яго асаблівы музычны талент. Дарэчы, у праграму ўвайшла песня «Ліст у Амерыку» на верш Зямы

Піваварова. Па словах Аляксандра Віслаўскага, творы гэтага паэта вельмі рэдка знаходзяць музычнае ўвасабленне, таму выкананне аднаго з іх — каштоўнае і для слухачоў, і для самога выканаўцы.

Аляксандр Віслаўскі таксама нагадаў пра сваё доўгае сяброўства з паэтам Алесем Камоцкім, на чые вершы ён неаднаразова пісаў музыку. Яшчэ адна шчырая і пранікнёная кампазіцыя ў праграме ад творчага саюза.

Дар'я АРХІПКОВА

Мелодыя душы

На Кобрыншчыне стала доўгай традыцыяй штогод праводзіць раённы конкурс беларускай песні і паэзіі «Беларуская мова — мелодыя душы» ў вёсцы Залессе. Ужо шосты раз у цэнтры культуры і вольнага часу сабраліся аматары беларускамоўнага вакальнага і чытальніцкага мастацтва. Тэматычныя выстаўкі, у тым ліку кніжная, сустракалі гасцей імпрэзы ў фае ўстановы.

Юныя і дарослыя вакалісты і чытальнікі прадставілі сапраўдныя спектаклі аднаго актёра. Наталля Прыймачук так падала верш Антона Бялевіча «Смерць Маланні», што журы аднагалосна аддало выканаўцы найвышэйшую ўзнагароду ў намінацыі «Паэзія» — Гран-пры. Байка Кандрата Крапівы «Пажар» у выкананні ўдзельніцы ўзорнай тэатральнай студыі «Рытм» Кобрынскага Палаца культуры Вікторыі Дудко таксама вылучылася на фоне астатніх паэтычных нумароў. Канкурсантка

заяла першае месца ў сваёй узроставай катэгорыі.

Прагучалі і вядомыя беларускія песні, некаторыя нават не адзін раз. Чыталіся вершы класікаў і сучасных аўтараў. Чатыры выканаўцы дэкламавалі аўтарскія вершы. Уразіла Алена Корнева, якая з яўляецца членам літаратурнага клуба «Паэты-Ко» пры Брэсцкім абласным аддзяленні СПБ. Яна атрымала дыплом лаўрэата першай ступені ў сваёй узроставай катэгорыі. Дарэчы, менавіта яе выступленне адзначана і спецыяльным дыпламам абласной суполкі пісьменніцкай арганізацыі.

А вучань Кіселявецкай сярэдняй школы Арсеній Сілік, які выканаў верш Наталлі Кандрашук, не толькі заваяваў другое месца ў сваім узросце, але і атрымаў спецыяльны прыз ад аўтара.

Між тым падчас мерапрыемства выступіла і член ужо згаданага клуба «ПаэтыКо» Алена Котава, якая прэзентавала сваю новую паэтычную кнігу «Да бацькоў».

Наталля НИЖНІК

Пашырэнне творчай прасторы

12 сакавіка ў Мінску адкрылася XXXII Мінская міжнародная кніжная выстаўка-кірмаш. Больш за 20 краін прадстаўляюць на гэтым асветніцкім форуме сотні, тысячы новых кніг, выдадзеных у розных кутках свету. І не згубяцца, відавочна, сярод гэтага мноства шматколерных вокладак і кнігі беларускіх пісьменнікаў з паэтычнымі і праязічнымі творами ў перакладзе на іншыя мовы. Пра гэта — наша размова са старшынёй Саюза пісьменнікаў Беларусі Алесем КАРЛЮКЕВІЧАМ.

— Алесь Мікалаевіч, у апошнія два-тры дзесяцігоддзі звыклым тэзісам у дачыненні да стасункаў нацыянальнай літаратуры з іншамовнымі прасторами прыгожага пісьменства было перакананне, што, маўляў, «няма таго, што раньш было...» Ці так гэта насамрэч?

— Безумоўна, часы адрозніваюцца... Быў усплёск у выданні кніг іншанацыянальных літаратур у Беларусі. І было даволі шмат увагі да беларускай літаратуры ў Расіі, на ўсёй постсавецкай прасторы, ды і ў краінах за межамі былога СССР... Але сказаць, што развал Савецкага Саюза, як і развал сацыялістычнага лагера, раструшчылі, знішчылі само паняцце міжнародных літаратурных сувязей, — няправільна, гэта не адпавядае рэчаіснасці.

— І якія факты, прыклады пацвярджаюць ваша перакананне?

— Найперш — шырокая ўвага да беларускага мастацкага слова ў розных рэгіёнах Расійскай Федэрацыі. Можна нават смела сцвярджаць, што адбываецца пэўны рэнесанс. Вось толькі што прыйшла бібліяграфія кніжных выданняў беларускай паэзіі і прозы ў Чувашы. Невялікі народ — у Расіі пражывае крыху больш чым мільён чувашоў. У Чувашскай Рэспубліцы — больш чым палова з ліку тых, хто жыве ў Расіі. І за ўсю гісторыю беларуска-чувашскіх літаратурных стасункаў выйшла дзевяць кніг беларускіх аўтараў. Тры калектыўныя — зборнік прозы і паэзіі «У краі, дзе неба жураўлям адкрыта», зборнік «Беларускія апавяданні», аўтарская анталогія паэтычных перакладаў Валеры Тургая «Любоў мая — Беларусь!», кнігі Янкі Купалы (тройчы!), Васіля Быкава, Валянціна Лукшы, Міколы Мятліцкага. Першая з беларускіх кніг пабачыла свет у Чэбаксарах у 1955 годзе («Беларускія апавяданні» — ад Якуба Коласа, Ядвігіна Ш. — да Янкі Брыля і Паўла Кавалёва, усяго творы 15 аўтараў). І з гэтых дзевяці кніг з 1991 да 2025 года выйшла, лічы, палова — чатыры. І калі вершы Янкі Купалы ў 2007 годзе склалі пераклады 12 чувашскіх паэтаў, то астатнія тры (у 2019 і 2025 гг.) — згаданая анталогія «Любоў мая — Беларусь!», «Санеты» Янкі Купалы і зборнік Міколы Мятліцкага «Белай квеценню засыпаны сад» пераўвасоблены на чувашскую мову народным паэтам Чувашы Валеры Тургаем. Такі прыклад перакладчыцкага, сяброўскага шчыравання ўражае.

— І сам Валеры Тургай — аўтар многіх паэтычных публікацый на старонках газеты «Літаратура і мастацтва»...

— Чувашскі паэт неаднойчы бываў у Беларусі, пасябраваў з Міколам Мятліцкім, быў яго дарадцам у перакладах чувашскай паэзіі. У Мінску выйшлі тры кнігі чувашскіх паэтаў у перакладах Міколы Мятліцкага: зборнікі Мішы Сеспеля, Юрыя Семендэра, Валеры Тургая. Усе ў серыі «Сябрына: паэзія народаў Расіі»... Гэты прыклад беларуска-чувашскай еднасці пераконнае, што сёння як ніколі развіццё стасункаў, пашырэнне прасторы літаратуры ў іншанацыянальным свеце залежыць ад намаганняў энтузіястаў, рупліўцаў на ніве мастацкага перакладу. Так працавалі і працуюць у Кабардзіна-Балкарскіх Саліх Гуртуеў, які нядаўна пайшоў з жыцця (вядомы на Паўночным Каўказе творца пераклаў і выдаў тры кнігі беларускіх пісьменнікаў), у Калмыкіі — Эрдні Эльдышаў, Вера Шуграева, Рыма Ханінава, у Чачэнскай Рэспубліцы — Лула Куні, Пецімат Петрымава, Адам Ахматукаеў. Пецімат Петрымава выпусціла «беларускі нумар» перакладнога часопіса «Гоч», Лула Куні на працягу амаль дзесяцігоддзя прапагандавала беларускую літаратуру на старонках часопіса «Нана», дзе знайшлося месца твораў і класікаў, і сучаснікаў, а таксама — артыкулам пра беларускіх пісьменнікаў. Адам Ахматукаеў падрыхтаваў аўтарскую анталогію беларускай паэзіі на чачэнскай мове. І цяпер працягвае пераўвасобляць творы нашых класікаў, пераклаў паэму Янкі Купалы «Нікому» і ўрывак з паэмы Якуба Коласа «Новая зямля». А ўсяго бібліяграфія беларускіх публікацый Адама Ахматукаева за 2017 — 2025 гг. налічвае больш за 120 пазіцый. Дадайце да гэтага яшчэ аўтарскую анталогію

Фота Кастуся Дробава.

«Старонкі беларускай паэзіі!» Увага таленавітага перакладчыка распаўсюджваецца на творчасць Якуба Коласа, Янкі Купалы, Максіма Багдановіча, Максіма Танка, Аркадзя Куляшова, Пімена Панчанкі, Рыгора Барадуліна, Міхася Стральцова, Уладзіміра Караткевіча, Міколы Купрэва, Яўгеніі Янішчыц, Навума Гальпэравіча, Алеся Каско, Віктара Шніпа, Алеся Бадака, Міхася Пазнякова, Міколы Пракаповіча...

— Сапраўды, гэта ўражае! Такіх шчырых сяброў беларускай літаратуры павінны ведаць у Беларусі!..

— Мару пра тое, што здзейсненае, зробленае перакладчыкамі беларускай літаратуры ў XXI стагоддзі будзе дбайна аглядацца, вывучацца, вартую ацэнку яму дадуць і нашы, беларускія, літаратуразнаўцы, і ўвогуле даследчыкі беларуска-расійскага літаратурнага пабрацімства — з Масквы і Санкт-Пецярбурга, іншых рэгіёнаў Расійскай Федэрацыі... Як мару і пра тое, што ў нашай дзяржавы знойдзецца магчымасць адзначыць плён працы і Тургая, і Ахматукаева, і шмат яшчэ каго...

Даволі шмат зрабіў для беларускай літаратуры на сучасным этапе развіцця Рэнат Харыс, народны паэт Татарстана, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Расійскай Федэрацыі. Ён выдаў у сваім перакладзе на татарскую мову кнігу санетаў Янкі Купалы і аўтарскую анталогію перакладаў з беларускай паэзіі. Дзеля таго, каб выканаць гэтую работу на высокім узроўні, ён неаднойчы прыязджаў у Мінск, вандраваў па Беларусі. Мы памятаем і народнага паэта Татарстана Роберта Мінуліна, які, на вялікі жаль, нядаўна пайшоў з жыцця. Менавіта Роберт Мінулін выбудаваў масты супрацоўніцтва з татарскімі пісьменнікамі для беларускіх дзіцячых аўтараў.

Напрыканцы 2023 года ў Мінску і Мінскай вобласці прайшлі Дні башкірскай літаратуры ў Беларусі. Прыязджала вялікая дэлегацыя пісьменнікаў на чале з кіраўніком творчага Саюза Айгізам Баймухаметавым. Як вынік — праз год ці нават крыху меней ва Уфе пабачыла свет анталогія сучаснай беларускай прозы і паэзіі на башкірскай мове. І цяпер даволі часта на старонках башкірскіх літаратурна-мастацкіх часопісах друкуюцца творы беларускіх пісьменнікаў. Мы пастараліся таксама адзначыць башкірскім сябрам. І вось толькі што ў выдавецтве «Беларусь» пры падтрымцы Саюза пісьменнікаў Беларусі пабачыла свет анталогія сучаснай башкірскай паэзіі на беларускай мове — «Ляці, мая страла...». Дарэчы, секцыя мастацкага перакладу СПБ на чале з Рагнедам Малахоўскім спраектавала і цэлы шэраг іншых ініцыятыў па прадстаўленні нацыянальных літаратур Расіі на старонках літаратурнай перыёдыкі ў перакладзе на беларускую мову. Гэтыя ініцыятывы падаюцца даволі важкімі, грунтоўнымі, іх рэалізацыя паспрыяе і больш шырокаму прадстаўленню беларускага прыгожага пісьменства ў розных рэгіёнах Расійскай Федэрацыі на розных мовах.

— Такая работа па знаёмстве свайго чытача з беларускай літаратурай патрабуе пэўнай сістэмы, пэўнай далучанасці да літаратурнага працэсу непасрэдна ў самой Беларусі... Іначай як зрабіць правільны выбар, каго і што перакладаць?

— Мастацкі пераклад — не толькі мост дружбы, але і ў пэўнай ступені міннае поле, калі так можна сказаць. На крайні выпадак — пераход праз мост, які пракладзены над бурнай мастацкай ракой, што віруе, бурна пеніцца... Пачынаючы з 2007 года ў Беларусі, дзякуючы падтрымцы Міністэрства інфармацыі Рэспублікі

Беларусь, Выдавецкага дома «Звязда», выдавецтва «Мастацкая літаратура», Саюз пісьменнікаў Беларусі праводзіць штогод круглы стол беларускіх і замежных пісьменнікаў «Мастацкая літаратура як шлях адзін да аднаго», а таксама (пачатак пакладзены ў 2015 годзе) — Міжнародны сімпозіум літаратараў «Пісьменнік і час». За гэтыя 17 гадоў у Мінску, а таксама ў гарадах, дзе праводзіўся Дзень беларускага пісьменства, прыязджалі паэты, праязікі, публіцысты, літаратуразнаўцы з Сербіі, Чарнагорыі, Польшчы, Італіі, Германіі, Вялікабрытаніі, Турцыі, Італіі, Ізраіля, Балгарыі, Азербайджана, Арменіі, Казахстана, Грузіі, Кыргызстана, Узбекістана, Таджыкістана, Туркменістана, Літвы, Латвіі, Эстоніі, Кітая, Манголіі, Індыі, Малдовы, Украіны, Славакіі, Ірана, Егіпта, Пакістана...

— Гэта ўражае!

— І, што цікава, кожны ці амаль кожны з замежных пісьменнікаў павёз да сябе на радзіму не проста часцінку Беларусі, а яшчэ — і новыя ідэі, новыя, незнаёмыя дагэтуль кнігі і тэксты. Напрыклад, моцна пасябрала з Беларуссю доктар філалагічных навук Флора Наджы. Яна і не раз прыязджала ў Мінск, і шмат разоў удзельнічала ў нашых круглых сталах, розных канферэнцыйных анлайн. Паступова Флора Наджы сфарміравала каманду перакладчыкаў і перадала калегам, аднадумцам сваё захапленне творчасцю Уладзіміра Караткевіча. У выніку з'явіўся том яго прозы і паэзіі ў перакладзе на азербайджанскую мову. Кніга пабачыла свет летась. Шмат добрых слоў можна сказаць пра сяброўства з беларускай літаратурай і ўвогуле нашай краінай кандыдата філалагічных навук з Алматы Святланы Ананьвай. Яна — і аўтар нашых часопісаў «Нёман», «Беларуская думка», і шмат зрабіла для таго, каб творы беларускіх пісьменнікаў друкаваліся ў Казахстане на казахскай, рускай, уйгурскай, карэйскай, курдскай мовах. У Алматы быў выпушчаны і альманах «Казахстан — Беларусь». Дарэчы, нядаўна казахстанскіх пісьменнікаў Святлану Ананьеву і Любоў Шашкову прынялі ў Саюз пісьменнікаў Беларусі. Святлана Віктараўна ў другую адметнасць сфарміравала — яна сама і кола іншых літаратуразнаўцаў Казахстана пачалі даследаваць беларуска-казахскія літаратурныя сувязі, займацца парэальным аналізам з'яў казахскай і беларускай літаратур. Даволі цікава чытаць ацэнкі літаратуразнаўцаў з іншым светлаглядам, іншым менталітэтам. Да гэтай працы далучыліся Карына Галай, Нурдаўлет Акыш, Кенжохан Матъжанав, Аляксандр Барон, Дзіяр Кунаеў, Алімжан Хамраеў... Дарэчы, літаральна ў самы прырададзены сёлетняй кніжнай выстаўкі ў Мінску, Міжнароднага сімпозіума літаратараў «Пісьменнік і час» Святлана Ананьева правяла цікавы круглы стол у Алматы. Шмат гаворыць яго назва: «Літаратуры этнасаў Казахстана на беларускай мове: гісторыя і сучаснасць». А якія ў час гэтага міжнароднага круглага стала гучалі даклады: «Пра казахска-беларускія літаратурныя сувязі», «Мухтар Аўэзаў і беларуская літаратура», «Пераклады уйгурскіх пісьменнікаў на беларускую мову», «Старонкі беларуска-казахскага супрацоўніцтва»...

— І гэта ўсё дзякуючы руплівасці, сяброўству з Беларуссю Святланы Ананьвай?

— Так. Яна — яшчэ і аўтар, і суаўтар кніг пра беларуска-казахскія літаратурныя сувязі, выдадзеных у Мінску. Святлана Віктараўна — і даследчыца, якая прыязджае ў Маскву, каб падтрымаць нас, беларусаў, на круглых сталах у час Маскоўскай кніжнай выстаўкі-кірмашу, якая штогод ладзіцца ў сталіцы Расіі ў верасні. Даследчыца прыязджае з ідэямі, дапамагае сфарміраваць супольнасць для абмеркавання самых розных аспектаў у развіцці і нашай, і казахстанскай, і рускай нацыянальных літаратур. Такое сяброўства носіць шматзначны характар, такое сяброўства дараго варты!

«Мару пра тое, што здзейсненае, зробленае перакладчыкамі беларускай літаратуры ў XXI стагоддзі будзе дбайна аглядацца, вывучацца, вартую ацэнку яму дадуць і нашы, беларускія, літаратуразнаўцы, і ўвогуле даследчыкі беларуска-расійскага літаратурнага пабрацімства — з Масквы і Санкт-Пецярбурга, іншых рэгіёнаў Расійскай Федэрацыі...»

— Алесь Мікалаевіч, а як складваюцца стасункі з літаратурамі іншых краін Цэнтральнай Азіі?

— У Міжнародным сімпозіуме літаратараў «Пісьменнік і час» сёлета прымае ўдзел узбекская пісьменніца Рыслат Хайдарова, якая адказвае ў Саюзе

Слова — за сяброўствам!..

пісьменнікаў Узбекістана за міжнародныя сувязі. Часопіс «Полымя» нядаўна надрукаваў яе даволі цікавую апавесць у перакладзе на беларускую мову. Рысалат Хайдарава і раней друкавалася ў беларускай літаратурна-мастацкай перыёдыцы, у альманасху «Созвучие» (пабачыла ўжо шэсць яго выпускаў). Гэтым разам яна прыехала ў Мінск з канкрэтным клопатам. Разам з калегамі пісьменніца ўкладае стотомную анталогію сусветнай дзіцячай літаратуры. І ўзбекскія сябры, разумеючы маштабы зробленага ў беларускім прыгожым пісьменстве, вырашылі нашай дзіцячай літаратуры прысвяціць адрозна некалькі тамоў. Мяркуюцца, што ў беларускую частку анталогіі ўвойдуць творы 130 дзіцячых пісьменнікаў Беларусі. Хіба не ўражае такі маштаб?! У нас даволі часта даводзіцца чуць на розных экспертных пляцоўках пра адсутнасць... беларускай дзіцячай літаратуры. Дзіўна! З Узбекістана яе ўсё ж такі здолелі разгледзець! За такі падыход да справы, за будучыя беларускія тамы на ўзбекскай мове мы ўдзячны старшыні Саюза пісьменнікаў Узбекістана Сіражыдзіну Саіду, які таксама прыежджаў у Беларусь, удзельнічаў у Дні беларускага пісьменства ў Іванаве на Берасцейшчыне.

Складваюцца добрыя адносіны паміж беларускай і туркменскай нацыянальнымі літаратурамі. У апошнія гады ў Туркменістане надрукаваны вершы і апавяданні Віктара Шніпа, Алеся Бадака, Валерыя Казакова, Міколы Мятліцкага, новыя пераклады нашых класікаў — Якуба Коласа, Янкі Купалы, Уладзіміра Караткевіча... Шмат намаганняў дзеля гэтага прыкладаюць рэдакцыйныя калектывы часопіса «Дуня эдэбяты» («Сусветная літаратура»), газеты «Эдэбят ве сунгат» («Літаратура і мастацтва»), іх супрацоўнікі — Джума Мулкіеў, Мерэт Ягмыраў. Творы беларускіх пісьменнікаў у Туркменістане перакладаюць Бягуль Анабаева, Аляяр Чурыеў... І беларусы не застаюцца ў даўгу. На старонках «ЛіМа», у альманасху «Далаягляд» з'явіліся публікацыі вершаў і апавяданняў Махтумкулі, Курбанназара Эзізава, Бердыназара Худайназарава, Каюма Тангрыкуліева, Агальды Аланазарава, Керыма Курбаньяпесава, Джумагельды Мулкіева, Максата Бяшымава, Камека Куліева і іншых твораў розных пакаленняў.

У Таджыкістане, пачынаючы з 2009 года, выйшаў цэлы шэраг кніг беларускіх пісьменнікаў у перакладзе на таджыкскую мову — Мікалая Чаргінца, Алеся Бадака, Юрыя Сапажкова, Міколы Мятліцкага. Выдадзена анталогія сучаснай беларускай літаратуры — «Вячэрняе вогнішча». Паўнамоцным прадстаўніком беларускай літаратуры ў гэтай краіне з'яўляецца народны пісьменнік Таджыкістана драматург, прэзідэнт, перакладчык Ато Хамдам. След за ім з увагай да беларускай літаратуры працуе доктар філалагічных навук Салім Хатлані, які пераклаў і выдаў анталогію беларускай сучаснай дзіцячай літаратуры. Некаторы час Салім Хатлані знаходзіўся ў Беларусі на дыпламатычнай службе. Ён пазнаёміўся з многімі беларускімі пісьменнікамі, пабываў у розных кутках краіны. Безумоўна, такое знаёмства будзе і надалей падмуркам для перакладчыка ў пераўвасабленні твораў беларускіх аўтараў на таджыкскую мову.

— У айчынных медыя зрэчас згадваюцца факты супрацоўніцтва беларускіх пісьменнікаў з Кітаем, публікацыі твораў беларускіх аўтараў у Паднябеснай...

— І не толькі зрэчас... З 2022 да 2024 года ў Кітаі пабачылі свет пяць кніг беларускіх пісьменнікаў у перакладзе на беларускую мову: два калектывныя зборнікі і тры аўтарскія кнігі. Падзей у Кітаі стаў выхад тома паэзіі і прозы Алеся Бадака. На кітайскую мову нядаўна здзейснены і пераклад «Дзікага палявання караля Стаха». Перакладчык — Сунь Фаньці, зусім малады літаратар. Пакуль што гэта перакладчыцкая праца надрукавана ў часопісе. Спадзяюся, у хуткім часе пабачыць свет і кітайская кніга Уладзіміра Караткевіча. А Сунь Фаньці ўжо ўзяўся за пераклад другога твора нашага класіка — «Чорны замак Альшанскі». Над перакладамі беларускай паэзіі і прозы на кітайскую мову працуюць Гу Юй, Чжан Хуэйцінь, Хань Сяе, Сунь Фаньці. Хань Сяе пачаў працу над перакладам ёмістага тома паэзіі аднаго з нашых класікаў... Пакуль што не будзем гучна дэклараваць гэта. Але ранейшыя здзяйсненні шчыра ўлюбёнага ў Беларусь і беларускую літаратуру кітайца пераконваюць, што пачынаецца новы этап у кітайскім працытанні беларускай класічнай паэзіі.

Гутарыў Мікола РАЎНАПОЛЬСКИ

Сваімі развагамі пра беларускую літаратуру, сучасны беларускі літаратурны працэс, пра павязі сваіх нацыянальных літаратурных традыцый з беларускім прыгожым пісьменствам дзеляцца пісьменнікі розных краін свету.

Марат ГАДЖЫЕЎ, мастак, перакладчык, публіцыст, галоўны рэдактар часопіса «Дагестан» (Расійская Федэрацыя, Дагестан, Махачкала):

— У Дагестане даволі плённа развіваецца больш чым дзесяць нацыянальных літаратур. Шматгалоссе нашага краю не стала перашкодай для стасункаў з Беларуссю. Мяркуюць самі. У Мінску ў апошнія гады на рускай і беларускай мовах надрукаваны пераклады твораў нагайца Анварбека Култаева, табасаранкі Сувайнат Кюрэбекавай, аварца Магамеда Ахмедава, агульца Шаміля Лутава, лакскай паэтэсы Міясат Муслімавай... Гэтыя публікацыі сталі выразным штуршком, напамінам пра тое, што і ў Дагестане заўжды цікавіліся беларускай літаратурай. Што і ў чытача ў памяці творы Васіля Быкава, Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Танка, Рыгора Барадуліна... І ў выніку шырока пачалі з'яўляцца беларускія публікацыі на розных мовах народаў Дагестана. Мы з радасцю прымалі на кніжнай выстаўцы «Таркі-Тау», іншых імпрэзах у Махачкале Міхася Пазнякова, Рагнеда Малахоўскага, Аляксея Чароту. Я неаднойчы прыежджаў у Мінск. І штораз вёз на радзіму новыя кнігі, новыя нумары аўтарытэтных літаратурных часопісаў...

Рыма ХАНИНАВА, калмыцкая паэтэса, прэзідэнт, драматург, перакладчык, літаратуразнавец, доктар філалагічных навук (Расійская Федэрацыя, Калмыкія, Эліста):

— У Беларусі ваяваў мой бацька — партызан і паэт Міхаіл Хонінаў. Яшчэ ў 1962 годзе ён выдаў у Элісце кнігу вершаў Янкі Купалы ў перакладзе на калмыцкую мову. Гэта надойга, калі не назаўсёды, заклала ў маёй сям'і вялікую цікавасць да беларускага мастацкага слова. Бацька ліставаўся з Максімам Танкам, Петрусём Броўкам, Аляксеем Пысіным, Васілём Быкавым. У Мінску выходзілі кнігі Міхаіла Хонінава. Мяне і цяпер як пісьменніка і літаратуразнаўцу прыцягвае ваенная тэма ў беларускай літаратуры. Заўсёды шукаю новыя тэксты вашых пісьменнікаў, перачытваю творы Васіля Быкава, Івана Шамякіна, Івана Мележа, падштурхоўваю сваіх вучняў да ўніклівага працытання таго, што напісалі беларусы.

Юрый КАЗЛОЎ, галоўны рэдактар часопіса «Роман-газета», прэзідэнт, публіцыст (Расійская Федэрацыя, Масква):

— Мы выдалі некалькі нумароў з твораў беларускіх пісьменнікаў. Я ўважліва сачу за тым, як развіваюцца ў сучаснай беларускай літаратуры апавесць і апавяданне. Алег Ждан, Алена Папова, Людміла Рублеўска, Аляксей Бадак, Валерыя Казакоў, Алена Брава, Сяргей Трахімёнак — вось кола тых пісьменнікаў, якія мяне найперш цікавяць як чытача і рэдактара. «Роман-газета» праз усю сваю гісторыю сябрае з беларускай літаратурай. У бібліяграфіі публікацый на старонках нашага выдання — раманы і апавесці Івана Шамякіна, Васіля Быкава, Івана Пташнікава, Івана Мележа, Івана Чыгрынава... Гэтыя традыцыі варта прадаўжаць і ўмацоўваць.

Зульфія ХАНАНАВА, паэтэса, перакладчыца, публіцыст (Расійская Федэрацыя, Башкартастан, Уфа):

— Мяне з Беларуссю пазнаёміў выпадак. Творчы выпадак. Прышоў ліст са спасылкай, што мае прозвішча як перакладчыцы падказаў

народны пісьменнік Удмурці Вячаслаў Ар-Сяргі... Так нарадзілася сяброўства, пасля я наведлася ў Беларусь. Літуюся з беларускімі пісьменнікамі, удзячная за многія публікацыі ў вашай перыёдыцы. І сама па меры сіл і магчымасцей стараюся нешта зрабіць для беларускай літаратуры. Мяне найперш цікавіць развіццё сучаснай жаночай паэзіі Беларусі.

Святлана АНАНЬЕВА, кандыдат філалагічных навук, літаратуразнаўца (Казахстан, Алматы):

— Напісаўшы процьму артыкулаў і асобных кніг, дзе прысутнічае тэма беларускай літаратуры, я настойліва даводжу думку пра развіццё параўнальнага літаратуразнаўства. Кампаратывістыка, якая звязвае ў адзіную сістэму кардынат пошукі беларускай і казахскай літаратур, якая паказвае іх блізкасць, адлюстроўвае іх адрозненні, паверце, толькі на карысць увогуле развіццю нашых нацыянальных літаратур. Казахстан — тая пляцоўка, якая надае беларускай літаратуры шырокую вядомасць у цэнтральнаазіяцкім свеце.

Хань СЯЕ, перакладчык, літаратуразнаўца (Кітай, Пекін):

— Другі Пекінскі ўніверсітэт замежных моў стаў трывалай пляцоўкай развіцця цікавасці да беларускай літаратуры ў Кітаі. За апошнія гады мы падрыхтавалі і выдалі пяць кніг беларускіх пісьменнікаў на кітайскай мове. Перакладзены калектывны зборнік, які знаёміць з рускай прозай Беларусі, — «Голка ў квадраце». Спадзяюся, што і гэтая перакладчыцкая праца ўбачыць свет у самы бліжэйшы час.

Бэй ВЭНЬЛІ, дырэктар Цэнтра даследаванняў Беларусі Усходне-Кітайскага педагогічнага інстытута (Кітай, Шанхай):

— З беларускай літаратурай я пазнаёміўся ў час дыпламатычнай работы ў Мінску. І цяпер, калі кантакту з магістрантамі, аспірантамі, звяртаю іх увагу на сучасны літаратурны працэс у Беларусі, нагадваю пра трывалыя класічныя традыцыі ў беларускай літаратуры. У планах нашага цэнтра — падрыхтоўка перакладаў кніг такіх вядомых беларускіх пісьменнікаў, як Уладзімір Караткевіч, Аляксей Бадак, Віктар Шніп. Нядаўна нам перадалі рукапіс кнігі сучаснай рускамоўнай паэзіі Беларусі. З вялікай цікавасцю знаёмлюся з гэтым грунтоўна ўкладзеным, тэматычна багатым зборнікам.

Юрый САЛАЎЕЎ, прэзідэнт, перакладчык, публіцыст (Расійская Федэрацыя, Марый Эл, Іашкар-Ала):

— Мне здаецца, што я ўжо парадніўся з беларускай літаратурай. Пераклаў дзве кнігі і даволі шмат твораў для марыйскай перыёдыкі. Але болей за ўсё ганаруся тым, што прыцягнуў да перакладаў твораў беларускай літаратуры паэтаў Генадзя Аяра, Анатоля Ціміркаева, Ігара Папова, Святлану Грыгор'еву. Падзей у нашай нацыянальнай літаратуры стала публікацыя перакладу паэмы Янкі Купалы «Курган», які ажыццявіў народны паэт Марый Эл Анатоля Ціміркаеў. Спадзяюся, што і надалей два-тры разы на год найстарэйшы марыйскі літаратурна-мастацкі часопіс «Ончыко» будзе аддаваць свае старонкі творам сучасных паэтаў і прэзідэнтаў Беларусі.

Запісаў Кастусь ЛЕШНІЦА

У свеце сучаснай беларускай літаратуры заўсёды ёсць месца для адкрыцця новых гарызонтаў і паглыблення ў нязведанае. Дзяржаўныя выдавецтвы працягваюць радаваць чытачоў яркімі выданнямі, дзе кожны зможа знайсці для сябе штосьці цікавае. Прапаноўваем чытачам пазнаёміцца з цікавымі навінкамі, якія напаўняюць сэрца незвычайнымі эмоцыямі, і далучыцца да займальнага падарожжа па сцэжках мастацкай літаратуры.

Выдавецкі дом «ЗВЯЗДА»

Вучыцца адказнасці

«Быль пра школьніка Сёму» Алены Басікірской — гэта працяг гісторыі няўрымслівага хлопчыка з «Былі пра школьніка Сёму».

на кожным малюнку наглядна паказаны значэнні новых для дзяцей слоў. Кожны эпізод гэтай невялікай гісторыі пра прыгоды школьніка Сёмы дапамагае юным чытачам лепш падрыхтавацца да школьных будняў і, акрамя таго, зацікавіцца гісторыяй Беларусі. Тэкст будзе зразумелы і цікавы не толькі дзецям, але і іх бацькам — кніга чытаецца хутка і займальна. Успрымаецца лёгка, весела і цікава. Любое дзіця пазнае сябе ў няўрымслівым Сёму, а яго досвед дапамагае пазбегнуць памылак у будучыні.

Калі дзіця баіцца не справіцца з нагрукімі ці наогул ісці ў школу, яму будзе па душы гісторыя звычайнага хлопчыка са звычайнымі дзіцячымі праблемамі. Магчыма, ён і не зразумее каштоўнасць навучання на прыкладзе Сёмкі, але ў будучыні яму будзе прасцей адаптавацца і знайсці цікавае ў, здавалася б, нават сумных рэчах.

Дар'я АРХІПКОВА

Прыгоды незвычайнага сабакі

Кніга «Майка» Жанны Міус (Выдавецкі дом «Звезда») — цікавае і краўдальнае апавяданне пра прыгоды незвычайнага сабакі па мянушцы Майка. З першых радкоў чытач трапляе ў свет, поўны радасці, пяшчоты і часам небяспекі, што прыносіць у дом гэтае мілае стварэнне.

Асноўны сюжэт кнігі будзеца вакол жыцця Майкі, якая становіцца не толькі любімай сваёй гаспадыні, але і сапраўдным членам сям'і. Мы назіраем за яе паўсядзённымі прыгодамі: ад ранішніх абуджэнняў да нечаканых выездаў у вёску. Уздымаюцца тэмы сяброўства, адданасці, а таксама непарывунай сувязі паміж чалавекам і яго гадаванцам.

Галоўная гераіня, сабака Майка, прадстаўлена як энергічная і прыязная істота. Характарыстыкі «гучнапрывітайка» і «ўраган радасці» выдатна перадаюць яе натуру. Гаспадыня Маруська, у сваю чаргу, становіцца ідэальным правадніком у свет Майкі, дзелячыся з чытачом сваімі думкамі і пачуццямі. У кнізе таксама з'яўляюцца іншыя сабакі і іх гаспадары, якія дадаюць разнастайнасці і цікавасці сюжэту.

Стыль апавяду адрозніваецца выразнасцю. Мова насычана метафарамі і вобразамі, што робіць чытанне лёгка і прыемным. Дзякуючы жывапісным апісанням чытач можа ўявіць сабе кожную сцэну. Рыфмы і рытм надаюць тэксту музычнасць, што прыцягвае ўвагу як дзяцей, так і дарослых. А дадатковую глыбіню апавяданню дадае згаданне розных пахаў і гукаў, апісаных праз успрыманне сабакі. Кніга пакідае вельмі станоўчы ўражанні, што робіць «Майку» выдатным выбарам для сямейнага чытання.

Алеся ГУСАРЭВІЧ

Не толькі забаўляльна

Ну вось і ўсё, маленькі. Будзь здаровы. Калі захочаш — літары зубры. Цяпер ты знаеш сорак птушак новых. Амаль што ўсе яны — твае сябры.

Кніга «Птушыная азбука» Хведара Гурыновіча, якая пабачыла свет у Выдавецкім доме «Звезда», — гэта не проста зборнік вершаў, а цэлая энцыклапедыя для маленькіх чытачоў, аформленая ў гульнявой форме. Аўтар стварае цёплы і гарманічны свет, дзе кожная птушка становіцца героем своеасаблівага вершаванага апавядання-загадкі.

Кніга пабудавана па класічным алфавітным прынцыпе, што адначасова робіць яе зручнай і для навучання, і для забавы. Кожная літара суправаджаецца вершаванай загадкай, адказам на якую з'яўляецца назва птушкі. Паралельна аўтар згадвае і цікавыя факты. Напрыклад, верш пра «аўсянку» акцэнтуюе ўвагу на тым, што гэтая птушка не есць аўса, хоць яе назва з ім звязаная. Гэты прыём дапамагае дзецям лепш запамінаць асаблівасці птушак, а таксама развівае ў іх лагічнае мысленне.

Пісьменнік выкарыстоўвае простую, але вобразную мову, якая спалучае традыцыі народнай паэзіі і сучасную

дзіцячую літаратуру. Вершаваная форма робіць тэксты меладычнымі, лёгкімі для запамінання. Аўтар актыўна карыстаецца гукапісам, параўнаннямі, метафарамі і народнымі выразамі, што ўзбагачае мову кнігі. Варта адзначыць і гумар, які прысутнічае ў многіх загадках.

«Птушыная азбука» Хведара Гурыновіча — гэта цудоўны прыклад таго, што дзіцячая літаратура можа быць не толькі забаўляльнай, але і адукацыйнай. Яна развівае назіральнасць, што асабліва каштоўна ў наш час, калі дзеці ўсё менш часу праводзяць на прыродзе.

Алеся ГУСАРЭВІЧ

Рамантуе вожык норку

Паэтэсу Зінаіду Багамолаву як літаратара добра ведаюць у Жодзіне, Барысаве. Яна актыўна працуе ў дзіцячай літаратуры, выдае кнігі за ўласны кошт. Як правіла, невялікімі накладамі. Што ж, прыкмета сённяшняга часу... Пісьменніца часта выступае ў дзіцячых бібліятэках, вядзе свой аўтарскі дыялог з юнымі чытачамі.

зразумелы самым маленькім чытачам жанр вядзе свой аўтарскі, мастацкі расповед пра навакольны свет. Па традыцыі самога жанру паэтэса падказвае характэрныя рысы пэўнай жывёлы. З разлікам на тое, што хлопчыкі і дзяўчынкі хутка знойдуць адгадку. «Рамантуе сабе норку, // Каб было дзе зімаваць. // Лісцяў нацягаў мо горку — // Будзе цёпла яму спаць» (Вожык). «У горадзе жыве як пан, // Бо ёсць канапа, ёсць дыван... // А ў вёсцы яго хаця — будка. // Хто гэта? Адгадайце хутка!» (Сабакі). «Па балотах яна ходзіць, // Ежу там сабе знаходзіць. // Як убачыць яе жабкі — // Плюхаюць, задраўшы лапкі» (Чапля).

Паэтэса імкнецца стварыць пераканаўчую мастацкую карціну, шукае такія словы, якія б развівалі мысленне. Цікавымі падаюцца творы, прысвечаныя прыродным з'явам. Часам юным чытачам, пэўна, давядзецца і задумацца альбо пашукаць адгадку разам з дарослымі... «Хутка вядою ўсе сталі — // З неба ляцяць, бы каралі» (адгадка — град). Дарэчы, загадкі пра град, воблакі, вясёлку, пра дождж, хмару даволі распаўсюджаны і ў дзіцячай паэзіі славянскіх народаў, і ў фальклоры.

Знаёмства з кнігай Зінаіды Багамолавай «У свеце загадак» нагадала пра тое, што выданняў такога характару не стае. А менавіта загадка — удалы мастацкі, надзвычай патрэбны матэрыял для літаратурнага выхавання дзяцей на пачатку іх жыцця. Малыя формы якраз дазваляюць хлопчыкам і дзяўчынкам параўноўваць, вывучаць, знаходзіць адказы на бясконцыя пытанні. Нават калі адразу

і не знаходзіцца адказ, знаёмства з чарговай загадкай спрыяе развіццю фантазіі, выбудовае звыклае рэчыва пытанняў, якія так і сыплюцца ад дзяцей.

Недзе ў хмарках заблукала, Мусіць, доўга шлях шукала, Потым ярка і свавольна Асвятліла наваколле.

Сонейку, сонцу, сонечнаму зайчыку Зінаіда Багамолава прысвяціла некалькі загадак. І ўсе яны прыцягальныя, багатыя на колеры і фарбы. Большасць загадак (калі не ўсе!) са зборніка можна выкарыстоўваць у арганізацыі гульні. Кнігу варта прачытаць і бацькам, бо «У свеце загадак» — добры памагаты ў рабоце з дашкольнікамі, дзецьмі, якія яшчэ не паспелі навучыцца чытаць, працаваць з кнігай самастойна. «Хто пляце карункі // Нам, як падарункі? // У кутку, за шафай. // Пад сталом, канапай...» (Павучок). «У свеце загадак» — яшчэ і кніга, якая і дапаможнік у вывучэнні роднай мовы.

Прыемнага чытання! Хуткіх адгадак!
Мікола БЕРЛЕЖ

А вось толькі што кніга Зінаіды Багамолавай «У свеце загадак» выйшла ў выдавецтве «Беларусь» накладам 2500 экзэмпляраў. Канешне ж, факт гэты можна разглядаць як добрую падзею. І яшчэ — як спадзяванне на змены ў стаўленні выдаўцоў да творчасці дзіцячай пісьменніцы з Жодзіна. У зборніку сабрана 121 вершаваная загадка. Зінаіда Багамолава праз такі

Башкартастан становіцца бліжэйшым

Апошнім часам развіццё беларуска-башкірскіх літаратурных сувязей набывае новы ўзровень. Ва Уфе пабывалі беларускія літаратары — першы намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Алена Стэльмах, старшыня Брэсцкага абласнога аддзялення СПБ Таццяна Дземідовіч. У Беларусь неаднойчы прыязджаў старшыня Саюза пісьменнікаў Рэспублікі Башкартастан Айгіз Баймухаметаў.

башкірскі паэзіі ў перакладзе на беларускую мову. Аўтарамі творчага праекта з'яўляюцца старшыня Саюза пісьменнікаў Рэспублікі Башкартастан Айгіз Баймухаметаў і старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Алесь Карлюкевіч. У рэдакцыйную калегію выдання ўвайшлі вядомыя башкірскія літаратары: Танзія Даўлетбердзіна, Гульназ Кутуева, Ларыса Абдуліна, Зульфія Хананова і іншыя

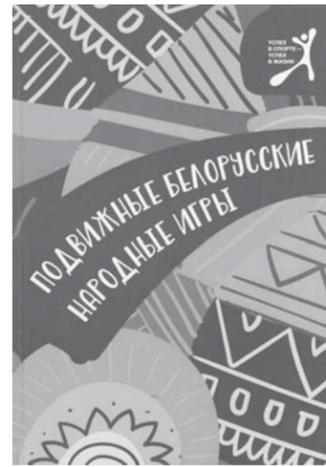
пісьменнікі. У зборнік «Ляці, мая страла...» увайшлі творы 27 паэтаў. І хаця кніга сабрала вершы нашых сучаснікаў, усё ж анталогію адкрываюць неўміручыя творы класікаў — Салавата Юлаева, Шайхзады Бабіча, Мустая Карыма. Гэтым крокам укладальнікі, рэдакцыйная калегія, ініцыятары творчага праекта аддалі даніну павагі першапраходцам башкірскі нацыянальнай паэзіі.

— «Ляці, мая страла...» — толькі пачатак, — дзеліцца развагамі адзін з укладальнікаў знакавай кнігі, выдадзенай пры падтрымцы Саюза пісьменнікаў Беларусі, старшыня секцыі мастацкага перакладу СПБ, паэт і перакладчык Рагнэд Малахоўскі. — Цяпер мы рыхтуем анталогію сучаснай башкірскі прозы ў перакладзе на беларускую мову. А з паэтычнай анталогіяй, мяркую, правядзём цэлы шэраг мерапрыемстваў у розных навучальных установах краіны, у літаратурных музеях. Веру, што беларуска-башкірская літаратурная дружба будзе і надалей умацоўвацца.

Кастусь ХАДЫКА

Простыя правілы гульні

Выйшла новая кніга «Подвижные белорусские народные игры». Выданне створана пры падтрымцы Нацыянальнага алімпійскага камітэта Рэспублікі Беларусь і Беларускай алімпійскай акадэміі і пабачыла свет у серыі «Поспех у спорце — поспех у жыцці» выдавецтва «Беларусь».

Расказвае загадчык рэдакцыі выдавецтва Юлія Аверчанка:

— Мы ўдзячны ўкладальнікам кнігі Людміле Смірновай, Ганне Краевіч, Кацярыне Гарусавай за такую творчую працу. Выданне «Подвижные белорусские народные игры» — далёка не першы зварот да дадзенай праблематыкі. Мы ў выдавецтве ўжо стварылі пэўны кірунак такога характару творчых праектаў. Стыль выкладання, выбар саміх гульняў, прыгожы дызайн — усё гэта спрыяе рэалізацыі, продажу кніг. Думаю, не трэба нікога пераконваць у тым, што гульні садзейнічаюць пазнанню свету, фізічнаму і духоўнаму развіццю дзяцей. Праз народныя гульні дзеці знаёмяцца з культурай, традыцыямі і звычаямі сваёй краіны. Дарэчы, у кнізе, пра якую ідзе размова, сабраны перасоўныя беларускія народныя гульні для дзяцей любога ўзросту. Простыя правілы, мінімальны набор інвентару дазваляюць праводзіць гульні ў любых умовах.

Сяргей ШЫЧКО

Сцежкамі пісьменніцкай думкі

выданню можна пазнаёміцца з невядомымі прадстаўнікамі беларускай паэзіі, якія маглі ўзбагаціць нашу літаратуру зоркамі свайго таленту.

«Перамога — наша бяссмерце. Паэзія барацьбы і міру» прапаноўвае ўвазе чытача творы, знаёмыя не аднаму пакаленню. У кнігу ўвайшлі найлепшыя вершы беларускіх паэтаў, прысвечаныя тэме Вялікай Айчыннай вайны, мірнай і стваральнай працы беларусаў — нашчадкаў герояў вайны, тэме патрыятызму і веры ў заўтрашні дзень.

Юбілейныя старонкі

2025 год — час юбілеяў беларускіх класікаў. Выдавецтва «Мастацкая літаратура» прысвяціла ім шэраг новых выданняў. Да 100-годдзя з дня нараджэння Івана Навуменкі выйшаў 28-ы том серыі «Залатая калекцыя беларускай літаратуры», куды ўвайшоў самы знакаміты раман народнага пісьменніка — «Сасна пры дарозе», а таксама аповесць «Развітанне ў кавальцах» і шэраг апавяданняў. Зборнік адрасуецца шырокаму колу чытачоў, якія цікавяцца айчынным пісьменствам.

«Філарэт» — унікальнае выданне да 90-годдзя мітрапаліта Філарэта, якое раскрые для беларускіх чытачоў выдатную асобу святара. Укладальніца Наталля Якавенка сабрала цікавыя звесткі пра яго жыццё і службу на карысць беларускага народа. Чытач пройдзе ўслед за мітрапалітам Філарэтам (Вахрамеевым) па асноўных вехах яго жыццёвага шляху і служэння. Шлях будзе запамінальны, бо храналагічна выбудаваны, лагічна звязаны ў рыўкі з успамінаў, інтэрв'ю, артыкулаў, выступленняў і шматлікіх фотаздымкаў, з якіх складзена кніга, ствараюць аб'ёмную і яркую карціну жыцця гэтага дзіўнага чалавека, архіпастыра, падзвіжніка праваслаўнай веры, Героя Беларусі.

Залаты фонд літаратуры

Серыя «Бібліятэка выбраных твораў» радуе чытачоў зборнікамі класічнай

беларускай прозы, якая штогод набывае ўсё больш прыхільнікаў. Нягледзячы на стэрэатып, што моладзь чытае менш за папярэднія пакаленні, цікаvasць маладых людзей да класічнай літаратуры ўзрастае. У зборнік «Раяль з адламаным вечкам» увайшлі выбраныя апавяданні Вячаслава Адамчыка, Івана Мележа, Паўла Місько і Барыса Сачанкі.

Выданне «Сена на асфальце» змяшчае апавяданні Аляксея Дударова, Янкі Сіпакова, Міхася Стральцова і Івана Пташнікава.

Прыгоды чароўнай пары

Не забывае выдавецтва і пра юных чытачоў, якія толькі робяць першыя крокі на шляху да сур'ёзнай літаратуры. Аўтары выкарыстоўваюць розныя сродкі — ад яркіх малюнкаў да інтэрактыўных гульняў, каб пасеяць зерне любові да чытання ў сэрцах дзяцей. Менавіта першая кніга ўплывае на далейшы літаратурны шлях чытача, таму перад выдаўцамі і пісьменнікамі стаіць важная задача — зрабіць гэты шлях цікавым, поўным яркіх эмоцый і незабыўных уражанняў.

Кніга «Хто жыве ў нашых азёрах і рэках» з серыі «Сямейнае чытанне» праз казачныя вобразы і яркія метафары

знаёміць дзяцей са шматлікімі насельнікамі нашых рэк і азёраў. Рубрыка «Цікавыя факты» дапамагае юнаму чытачу паглыбіцца ў незвычайны і загадкавы водны свет, а яркія ілюстрацыі Сабіны Івановай зрабляць гэтае казачнае падарожжа яшчэ больш запамінальным.

Твор пераможцы Рэспубліканскага літаратурнага конкурсу «ЛітUP» (2024) Віталіі Глаз «Праз казку — пра мастацтва» прапаноўвае юным чытачам далучыцца да чароўнага свету выяўленчага мастацтва. Казачна-фантастычныя гісторыі на рэальным падмурку пазнаёмяць дзяцей з вядомымі беларускімі творцамі Аленай Кіш, Станіславам Жукоўскім, Язэпам Драздовічам, Юдэлем Пэнам, Абрамам Маневічам, Вітольдам Бялыніцкім-Бірулем, Казімірам Альхімовічам, Мікалаем Селешчуком і інш.

Падарожжа па сцежках мастацкай літаратуры ў 2025 годзе абяцае быць багатым на яркія вобразы, цікавыя гістарычныя падзеі і знаёмства з вядомымі асобамі нашай зямлі. Не прапусціце гэты займальны тур па новых старонках беларускага пісьменства.

Лізавета КРУПНЯНЬКОВА

Лёсы ў агні бітваў

Сёлета мы святкуем 80-годдзе Вялікай Перамогі над нямецка-фашысцкімі захопнікамі. Рэха ліхіх падзей чуваць нават праз доўгія дзесяцігоддзі, а раны толькі пачынаюць гаіцца. Паэтычны зборнік «Прысяга ў акопах» з серыі «Новая бібліятэка беларускай паэзіі» — гэта даніна памяці айчынным пісьменнікам, якія аддалі жыццё за светлую будучыню Радзімы. Удзельнікамі Вялікай Айчыннай вайны сталі больш за дзве паловы сотні беларускіх пісьменнікаў. Многія з іх загінулі, не дажыўшы да светлага дня Перамогі. У кнігу ўвайшлі творы толькі некаторых айчынных паэтаў, якія ахвяравалі сваім жыццём дзеля свабоды роднай краіны і мірнага неба над ёй. Адны з іх на той час ужо ярка заявілі пра сябе ў літаратуры, іншыя — найчасцей у сілу свайго зусім маладога ўзросту — яшчэ знаходзіліся на шляху да ўласнай творчай сталасці, але і іх вялікі паэтычны патэнцыял бяспрэчна, пра што сведчаць вершы зборніка. Дзякуючы гэтаму

ПЕРАМОГА —
НАША
БЯССМЕРЦЕ

Мяжы няма ў

Туманбай БАЙЗАКАЎ
(1923—1992 гг., Кыргызстан)

Кыргызская зямля

Калі на ўсходзе сонца прарастае,
Яно нам Ала-Тау залачае,

І я свой шлях спакойна пачынаю,
І плечы гор, даліны абдымаю.

Кыргызская зямля для нас святая.
Як песня наша, вечно маладая.

Наш Ісык-Куль — як вочы, бровы — горы,
Асілка грудзі — нашыя прасторы.

Штодня вада нас сілай напаўняе,
І ўсё наўкол сабою ажыўляе.

Зямля мая, я век табе адданы,
Калыска і падмурак Кыргызстана!

І ў час, калі ў нябёсах гаснуць зоры,
Твой воблік непаспэшы, непайторны

Мы бачым, як і ўсё тваё святое,
І адчуваем кожны міг душою

Вяршыняў вастрыню, далінаў казку
І шыр тваю, і продкаў мужных ласку.

З кыргызскай.
Пераклад Віктара ШНПА

Алыкул АСМАНАЎ
(1915—1950 гг., Кыргызстан)

Радзіма

Траскучы мароз, і віхурыца вецер.
Пяплей апраніся, Радзіма мая!
Ізноў праз завею з табой пайду я.
Не страшна, што сонца ў дарозе
не свеціць!

Чарнеюць прасторы ў начной завірусе.
Ты бойся засады, Радзіма мая!
Сустрэну з адвагаю ворагаў я,
І ўсё на сябе я прыму, не збаюся.

Мароз прыцішэў, і няма снегаверці.
Святлее наўкола, Радзіма мая!
Ты моцная, вольная, вольны і я,
І, знай, за цябе я гатовы памерці.

З кыргызскай.
Пераклад Віктара ШНПА

Жаамарт БАКАНБАЕЎ
(1910—1944 гг., Кыргызстан)

У беларускім гаі

У гаротным гаі
Запусценне.
Ні душы. А толькі
Дрэваў цені.

Досвітак. Ледзь чутна
Кукаванне.
Гэта прадвяснічае
Расставанне.

І ў тузе-самоце
Сэрца б'ецца.
Стогн жалобны ў гаі
Раздаецца.

Мёртвага хлапчыну
Абдымае
Перад развітаннем
Маладая.

У баі бясстрашным
Ён загінуў.
Свой народ з бядою
Не пакінуў.

Слёзна пахавала,
Але ўпонтай.
Вырашыла ў строй стаць
З яго зброяй.

І пайшла сцяжынай
Ранкам рана
Да братоў-герояў —
Партызанаў.

З кыргызскай.
Пераклад Рагнеда МАЛАХОЎСКАГА

Аалы ТАКАМБАЕЎ
(1904—1988 гг., Кыргызстан)

Нашчадкам

Нашчадкі, папрашу я ўвагі на імгненне.
Мне ў сэрцах бы знайсці адказ
і разуменне.
Калі вы на «Страле» імчыце
ў Ленінград —
Там зранення ўся зямля і даляглад.

Мільгаюць за акном то ўдалечы,
то блізка —
То ў полі, то ў лясах святых абеліскі.
Тут быў калісьці бой.
Тут кожны быў — салдат.
І кожны — чыйсьці сын,
і кожны — чыйсьці брат.

Вінтоўкі, шынялі... Былі ўсе — як адзін.
І білі, не шкадуючы жыцця хвілін!
Браты на лёсе ўсе. Не адступіў ніхто.
І ціха іх прыняў зямлі маўклівай стогн.

Прыпынкаў тут няма,
цягнік імчыць стралою.
Спыніцца б, пастаяць:
вакол ляжаць героі.
Салдацкіх сэрцаў стук...
Хацелася так жыць!
Стаялі да канца на гэтым рубяжы.

Яны тут назаўжды, каб мы не забывалі,
Як перамогі час нялёгка здабывалі.
Падумайце, нашчадкі, аб іхняй барацьбе.
Пасля ж — паразважайце пра лёс свой,
пра сябе.

Мы ўдзячнымі салдатам павінны
вечна быць,
Што мірнае навокал жыццё
для нас бруіць.
Нашчадкі, ахвярую вам гэтыя радкі,
Каб помнілі герояў заўсёды праз вякі.

З кыргызскай.
Пераклад Рагнеда МАЛАХОЎСКАГА

Алаяр ЧУРЫЕЎ
(1949 г. н., Туркменістан)

Чытаючы вершы Фрагі

Калі я вершы прачытаў Фрагі,
То мне па-новаму жыцця адкрыўся бег.
І я сваёй душы адмераў новы век,
Калі я вершы прачытаў Фрагі.

Убачыў лёс я свой перад сабой,
Які са злом цяпер прыняў няроўны бой.
Саазнаў напоўніцу душой бяду і боль,
Калі я вершы прачытаў Фрагі.

Спазнаў: з пагардай баязлівец
скончыць дні.
У сэрца добрага зусім няма брані.
Ты годнасці, храбрэці, не разгубляй ані, —
Пра гэта кажучы вершы нам Фрагі.

Тады я тайну зразумеў вады,
Адгор'ем стаў я для старой грады,
Прыстойнасці я паспытаў плады,
Калі я вершы прачытаў Фрагі.

Атрос абрыўкі я ранейшых ланцугоў,
І свет увесь адкрыўся мне наноў.
Я да спазнання рынуўся ізноў,
Калі ўсе вершы прачытаў Фрагі.

Тут зайздрасці ні кропелькі — ані.
Магутна звоняць нам паэтавы
званы.
Святло ў іх вечнасці —
ты толькі іх крані.
Сябры, чытайце вершы ўсе Фрагі!

З туркменскай.
Пераклад Галіны ЗАГУРСКАЙ

Джумагельды МУЛКІЕЎ
(1961 г. н., Туркменістан)

У молата наўкола ўсё спрадвеку — цвік...

У молата наўкола ўсё спрадвеку — цвік,
І ён жаданне мае — біць па галаве.
Ён да прызвання гэтага свайго прывык,
А кожны цвік накрывуджаным жыве...

У молата наўкола ўсё спрадвеку — цвік,
Ну, а цвікі ў паклоне проста не стаяць.
І зразумееш ты, чаму наўкола ціш —
Дзесь абцугі, схаваўшыся, не спяць...

Што чорныя яны, не ведаюць вароны...

Што чорныя яны, не ведаюць вароны,
І лічаць белымі сябе, як снег зімой.
Сябе арламі лічаць у жыцці

штодзённым,
Лятаючы між небам і зямлёй.

Што чорныя яны, не ведаюць вароны,
Яны чарней зямлі і самых чорных дзён.
Зірні ў гняздо, калі яно без абароны,
Ты ўбачыш яйкі белыя варон...

З туркменскай.
Пераклад Віктара ШНПА

МАХТУМКУЛІ
(1724—1807 гг., Туркменістан)

Фрагі

Што зрабіў ты, садоўнік-рок?
Сеў на ружы марозны іней.
Абмялеў мой рачны паток,
Без гары — на маёй раўніне.

Злодзей стаўся святым цяпер,
Раб — і бек, і спадар цяпер,
Снег на скронях маіх цяпер,
Няма часу майго і ў паміне.

Мне ў бядзе паслужы, прарок!
Горла сцяў мне забойца-рок.
Трупы, трупы між пылу дарог...
І дух мой сягоння ў журбіне.

Месяц плача ў нудзе начной.
Пекла ўсюды ў краіне маёй.
У кагось коней имат табуноў,
Хтось бясконны жыве ў пустыні.

Рок мяне падлавіў: ён рад,
Што да пекла дайшоў жабрак.
І дарогі няма назад,
Ён — скупы на маёй сцяжыне.

Злыя мукі цябе звялі,
Суразмоўцы твае пайшлі,
Плач, няшчасны Махтумкулі,
Фрагі ўжо цяпер тваё імя.

З туркменскай.
Пераклад Міхася ПАЗНЯКОВА

Алжас СУЛЕЙМЕНАЎ
(1936 г. н., Казахстан)

Карагач

У нізіне — асіны, вада тут не гоць,
І цень, як атрута густая.
Карані тут малыя
І рацыя ў восені ёсць,
Што бросняю год прарастае.

Глядзі — над курганам, дзе вецер п'яе,
Дзе чуецца воўчы плач,
Карэннем упушыся ў грудзі мае,
Пад ветрам стаіць карагач.

Не зломіць ні спёка яго, ні буран,
Ні смага спакойных часін.
Стаіць, разгарнуўшы

насустрач вятрам
Плечы чорных галін.

І коннік, іччаслівы, што ўбачыў яго,
Заплача, рванецца наўскач,
Напоіць каня. І богам з багоў
Падасца яму карагач.

З казахскай.
Пераклад Міхася ПАЗНЯКОВА

Сіражыддзін САІД
(1958 г. н., Узбекістан)

* * *

Туман, як дым, спаўзае з гор маіх,
Льдзінькі на галінках дрэў сівых.
Душа спадае, як лістота лістападу,
У вогнішчы адзіным спяльць іх.

Злятаюць зоркі, нібы светлякі,
Знікаючы пад хвалямі ракі.
Я не змірыўся з навакольным светам,
Ды свет змірыўся з тым, што я такі.

Маё каханне абдымаюць ветры,
Майму вар'яцтву не хапае веры.
Бяздонны свет ад перагрузак стогне,
Ад скаргаў, ад наклёпаў, ад наветаў...

І галасы каханых ціха тонуць,
І заміраюць у глыбі сусветаў...

З узбекскай.
Пераклад Генадзя АУЛАСЕНКІ

Салім ХАТЛАНІ
(1960 г. н., Таджыкістан)

Душанбэ

О, іччасце таджыкаў!
О, горад любові і кветак!
О, сад мой зялёны,
напоўнены сонцам і ветрам!
Жывеш ты і ў душах, і ў сэрцах,
і ў песнях таджыкаў!
Мы будзем заўсёды з табой,
ты нас толькі паклікай!

О, гонар таджыкаў!
О, горад іччаслівы!
Тваю прыгажосць перадаць я
не ў сілах!

О, родная наша сталіца!
Дазволь нам табой ганарыцца!

Ты поўнішся кветкамі, мой Душанбэ,
Нібы самацветамі, мой Душанбэ!
І горы ў далонях каменных
Прыносяць адданасць табе!

О, гонар таджыкаў!
О, горад іччаслівы!
Тваю прыгажосць перадаць я не ў сілах!
О, родная наша сталіца!
Дазволь нам табой ганарыцца!

Сэрцы для сябра...

Люблю твае росныя раныцы я!
Пад вечар люблю ля фантаў стаяць...
Радзімы сталіца, наш горад прыгожы,
Ты — наша надзея, ты песня мая!

О, гонар таджыкаў!
О, горад шчаслівы!
Тваю прыгажосць перадаць я не ў сілах!
О, родная наша сталіца!
Дазволь нам табой ганарыцца!

Мо дух Саманідаў з той даўняй пары
Сюды перанёс прыгажосць Бухары?..
О, горад мой родны! О, дзякуй за тое,
Што тут для каханья я сэрца адкрыў!

О, гонар таджыкаў!
О, горад шчаслівы!
Тваю прыгажосць перадаць я не ў сілах!
О, родная наша сталіца!
Дазволь нам табой ганарыцца!

З таджыцкай.
Пераклад Генадзя АЎЛАСЕНКІ

Алама Мухамад ІКБАЛ
(1877—1938 гг., Пакістан)

Малітва дзіцяці

Малітваю зляцела з вуснаў пажаданне:
«О божа, дай мне свечача пасланне,
Каб знішчыць гідкай цемрадзі навалу,
Каб дабрыня ўвесь свет апанавала.
Тады, як ружы ўпрыгожваюць
зямлю, —
Айчыну так упрыгожу я сваю.

Зрабі мяне, о Божа, матыльком,
Няхай адкрыецца мне ведаў
свет бязмежны,
Хай буду я слугою жабракоў,
Для слабых — сілай,
для галодных — ежай.
Вядзі мяне ты толькі светлым шляхам,
І зло няхай рассыплецца
перада мною прахам.

З урду.
Пераклад Святланы БЫКАВАЙ

Рабіндранат ТАГОР
(1861—1941 гг., Індыя)

Карма

Слугу свайго я ранкам не дазваўся.
Затым шукаў дарма. Нідзе няма!
Ён з вечара сышоў і не вяртаўся.
Я ж без яго, як на бяду,
Адзення нават не знайду.
Што са сьняданкам,
нават не ўяўляю!
А час ідзе...
Ах так! Ну, быць бядзе!
Як прыйдзе, дык адразу ж пакараю!
Вось толькі я чакаю — ён не ідзе...
Калі ж прыйшоў,
адаў поклон хутчэй,
Прыклаў пачіва да грудзей далоні,
Я зло сказаў: «Сьдзі з маіх вачэй!
Такі лайдак мне не патрэбны ў доме!»
Ён уздыхнуў і на мяне зірнуў,
І прашиптаў:

«Я не прыйшоў ад ранку,
Дачка, дзяўчынка любая мая,
Памерла нечакана на світанку...»
Ён скончыў, я маўчаў...
Ён працаваць пачаў,
Як і заўсёды, спраўна і маўкліва.
А я сышоў,
у кабінет зайшоў
І думаў аб жыцці несправядлівым...

З бенгальскай.
Пераклад Генадзя АЎЛАСЕНКІ

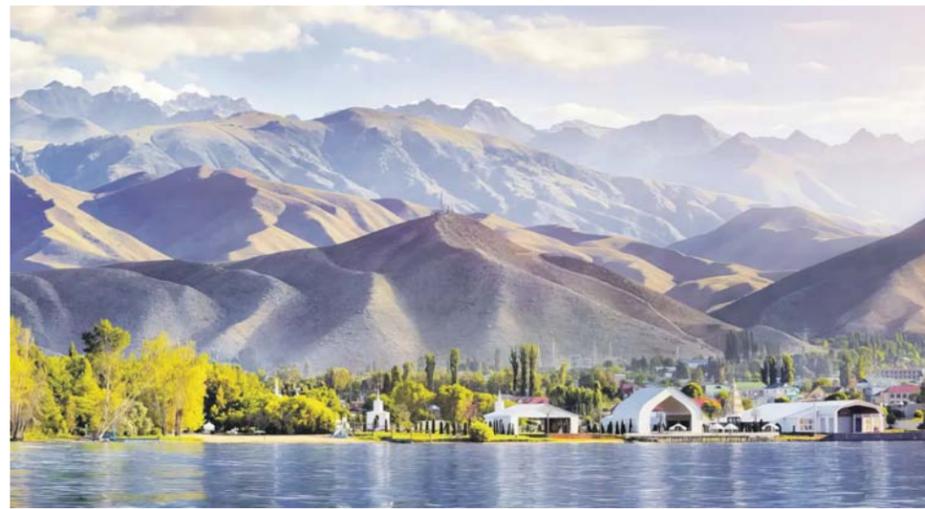
Сувайнат ІСРАФАІЛАВА
(1965 г. н., Рэспубліка Дагестан)

Той бераг не шукаю (знікні з воч!),
Што мы з табой калісьці адишукалі.
Там Пушкін знік у цемры — мы знікалі,
І горад у прапчу закладваў ноч.

А ноч цякла між сэрцамі, каней,
Мы сталі і раднейшыя, і бліжэй.
Я помню, як забыты бераг ліжа
Салёнай хвалі, згаснуўшы, свінец.

Я помню... Гэтай памяці не рад
І ты... Я знаю... Бераг... Хутка восень...
На беразе мы пасадзілі сад,
Але ніколі ён не пладаносіў.

З табасаранскай.
Пераклад Настасі НАРЭЙКІ

Расул ГАМЗАТАЎ
(1923—2003 гг., Рэспубліка Дагестан)

Родная мова

Нарадзіўся я ў гарах, дзе часам веснім
Рэчка ўдалы крылатую імкне,
Дзе сьпявала над маёй калыскай песні
Маці на аварскай мове мне.

Незабыўным стаўся ёй і дзень таксама,
Той, што ў сэрца назаўжды запаў,
Калі першы раз я слэзна слова «мама»
На аварскай мове ёй сказаў.

Тата часам мне расказваў нашы казкі.
Аніколі болей я не чуў такіх —
Чарадзейных, дзіўных, добрых...
Па-аварску размаўлялі ўсе героі ў іх.

Мову калыханак светлых тых люблю я,
Казак, што ў маленстве чуў не раз.
Толькі ж далеч шчыра я спазнаў зямную,
Шмат сяброў — праз іншую якраз.

Цераз горы і плато ішоў я з ёю,
Веліч з ёй Радзімы ўсёй пазнаў.
Мовай слаўнай і магутнай вельмі тою
Пушкін і пісаў, і размаўляў.

І мне — сыну горца гордага спаўна
Стала роднай і вялікаю яна.

З аварскай.
Пераклад Міхася ПАЗНЯКОВА

Зухра КУТЛУГІЛЬДЗІНА
(1952 г. н.,
Рэспубліка Башкартастан)

«Чорны квадрат» Малевіча

Малевіч. Гэты «Чорны квадрат»...
Ну і ці ёсць у ім які сакрэт?

Мяняюцца эпохі, але рад
Шукаць тут кожны
таямніцы след.

Зірнеш бывае збоку, на хаду —
Здаецца: сэнсу тут няма, прабач...
Задумаў Майстар
што нам на бяду?
І прагне цуд які адкрыць глядач?

Адкрылася таемнасць
цямры мне,
Магчыма, зразумелая другім, —
Да твора, што трывожыць
нас у сне,
Ключ падабраны. І дарогі ў Рым

Вядуць усе — і філасофскі сэнс блісне:
Ва ўлонні маці ў чарнаце
Чакаем выйсця ў белы свет...
Мы тут —
народзімся на палатне.

Валеры ТУРГАЙ
(1961 г. н., Чувашская Рэспубліка)

Алесь Карлюкевіч

Чую голас з мембраны ў цішы:
«Жывяце вы там як, чувашы?»
Дарагі гэты з Мінска званок,
Абудзіць маю радасць ён змог.

Як жывём? Ды нармальна жывём!
Прыезджайце ў гасцінны наш дом!
Мы працуем — заводы, сляло,
Мы не ў цемры сядзім за сталом.

Хаты нашы — палацам радня,
Мы на працы стваральнай штодня.
Сустракаем з надзеяю дзень,
Нібы сонца, гаючы прамень.

Мы накажам усё гэта вам,
Беларусі і Мінску — салам!
Мы шануем вас, родных братоў,
Пра сяброў успамінаючы зноў.

Ваши Купала — славу ты пясняр!
Мы ўсе цэнім яго светлы дар.
І ваш Колас, бы наш Хузангай,
Праслаўляў родны сэрцу ваш край.

Я так рады сябрам адказаць,
Што пачыта ў вачах і сляза.

З чувашскай.
Пераклад Навума ГАЛЬПЯРОВІЧА

Эрдні КАНКАЕЎ
(1967 г. н., Рэспубліка Калмыкія)

Абаронца

Родных стэпаў кавальных абшар,
Дзе абветраны сонечны дыск
Сыпле промняў пяшчоту з-за хмар,
Абароніць сягоння калмык.

Мірных дзён на зямлі табуны,
Што гадзін пачынаюць адлік,
Ад вялікага гора вайны
Абароніць сягоння калмык.

Край, дзе кожны па духу нам брат:
І юнак, і стары — знаём мы —
Ад ліхіх сухавеяў і страт
Абароніць сягоння калмык.

Трэба мову сваю берагчы,
І, каб род, як крынічка, не знік,
Асабліва, нязменна, жанчын
Абароніць сягоння калмык.

І свабодную волю сваю,
Ад народзін што сэрцам спасціг,
Як святыню й паветра, ў баю
Абароніць сягоння калмык.

К продкаў мудрасці цуд-ручаю
Нездарма ён, адважны, прынік.
Сілай прапчураў род і сям'ю
Абароніць сягоння калмык.

Гордасць племені — роднасць яго.
У душу кожны звычай пранік.
Веру, мову народа свайго
Абароніць сягоння калмык.

Працаваць у суладдзі з жыццём
Ён, наследнік айратаў, прывык.
Дзеля радасці ўзведзены дом
Абароніць сягоння калмык.

Сэрца мужнасцю славіцца ён.
Добрых спраў яго множыцца лік.
Справядлівасці, праўды закон
Абароніць сягоння калмык.

Апошнія хвіліны не ўтрымаць —
І ў бездань мы вяртаемся ізноў,
І чорны паглынае нас пакроў...
Мы тут. На палатне нам — паміраць.

Малевіч. Гэты «Чорны квадрат»...
Гісторыя Пачатку і Канца,
Дзе ў вочы і жыццё, і смерць глядзяць
Вялікай геаметрыяй тварца.

З башкірскай.
Пераклад Людмілы КЕБІЧ

Адам АХМАТУКАЕЎ
(1961 г. н., Чачэнская Рэспубліка)

Зямля Айчыны

Закрыла горы варанне густое,
І кожнай жылкай прагнуў я спатолі:
Няўжо жыццё сіроцкае, пустое —
Падачка толькі ад шчаслівай долі?

Хрытэла гордасць нескаронай песняй,
Лёс не прыняўшы нелюдзімы.
І верыў я: мая Чачня ўваскрэсне
І будзе шчасце на маёй Радзіме!

Я не кідаў зімой дзячыг-пандара,
Нацягваючы сонечныя струны.
Насуперак пагрозам лютай кары
Яны звінелі песняй, вечна юнай!

Я не злюю, рубец на сэрцы вечны
Пакінуў часу горкага разбой.
Багаты лёсам я быць чалавекам —
Не міласціне радым сіратай!

Напевы гор не спалены пажарам,
І бедаваць таму няма прычыны.
Адклікнецца душа дзячыг-пандарам
На кліч маёй нязломленай Айчыны!

З чачэнскай.
Пераклад Міхася ПАЗНЯКОВА

З калмыцкай.
Пераклад Галіны ПЛАКСЫ

Мы дзелім час і наяўнасць,
Мы дзелім гарэлку, хлеб, начлег,
Але чым большы выразная асоба,
Тым больш самотны чалавек.

Ігар Губерман

Прыладзіўшы вярхоўку на моцны сук, стаўшы на ніжні і ўсунуўшы галаву ў пятлю, Азат спінай адчуў погляд. Ледзяны і пякучы. Такі, што змоўк нават унутраны голас. Адрозне не павярнуўся — спачатку, прасунуўшы пальцы паміж вярхоўкай і шыяй, злёгка аслабіў пятлю і тады ўжо, тузануўшыся ўсім целам, паглядзеў на няпрошанага гося. І хутка, хоць і без панікі, скінуў пятлю. На яго глядзелі тры пары вачэй. Нахабных, дапытлівых. Так, так — яго разглядалі тры галодныя ваўкі, прагна выставіўшы доўгія слінявыя языкі. Да аднаго наогул рукой падаць. Але Азат нікому непадуладны быў у гэтае імгненне. Што вырашыць за імгненне, тое і здарыцца. Гэта ён разумее кожнай клеткай цела. Аднак усё-ткі спрацаваў старажытны інстынкт: Азат схпіўся абедзвюма рукамі за вярхоўку, нагамі адкінуў старога ваўка, які скокнуў на яго, і пачаў караскацца па шурпатым ствале тоўстага дуба. Тут вострыя зубы другога зверва ўпіліся ў левую нагу. Так моцна, што драпежнік застаўся вісець у паветры. Але ў Азата было яшчэ дастаткова сіл, ён падцягнуўся вышэй, і воўк грукнуўся вобзём з валёнкам у пашчы. Азат сеў на найбліжэйшы сук, мацней абхапіў ствол, не рызыкуючы зірнуць на ваўкоў, якія сноўгалі ўнізе. Цела білі дрыжыкі, нага без валёнка пачала мерзнуць. Пасядзеўшы так колькі часу, ён гучна заплакаў. Вырашыўшы караскацца вышэй, ледзь не выпаў з бяспечнага месца.

Крыху пазней зірнуў уніз. Ваўкі таксама прыціхлі. Адзін ажно разлётся каля дуба. А два іншыя ціха прыселі.

...На гарызонце барваеў захад сонца. Нешта не спяшаецца яно, напэўна, не хоча развітвацца. Такі захад нічога не прадвешчае добрага, наадварот, як падказвае вопыт, — гэта да моцных маразоў...

Азат адчуваў, што рукі і ногі, якія моцна абвілі тоўсты сук і ствол, нямеюць. Баяўся паварушыць імі, каб расцерці: здавалася, ледзь зварухнецца — і грывне драпежнікам у зубы. Розум яго яшчэ не страціў здольнасць ацэньваць сітуацыю: доўга так не пратрымаешся. Азат здрыгануўся, згледзеўшы ўнізе пустую пятлю. Толькі яна, падрыхтаваная для смерці вярхоўка, зможа выратаваць. Толькі яна. Але як і навошта? Пакуль не знаходзілася адказаў. Скажаў бы — саломінка, а для чаго яна чалавеку, які і так вырашыў утапіцца?

Спачатку звесіў ногі, потым па чарзе расцёр рукі. Ubачыўшы варушэнне жывога чалавека на дрэве, адзін з ваўкоў завывуў. Жудасна стала ад гэтага выцця, па целе прабеглі дрыжыкі, застукалі зубы. Падняў галаву, прыслухаўся той, які ляжаў распасцёрты, мацеры ваяк. Крыху пазней прачнуўся і ўнутраны голас: «Толькі што збіраўся накласці на сябе рукі — чаму цяпер уцякаеш ад смерці, Азат? Якая табе розніца — вісець на вярхоўцы ці быць разарваным? Душа з цела прэч — і канец усяму. Смерць не такая далікатная штучка, яна

Мунір Кунафін (1971) — башкірскі пісьменнік, драматург. Галоўны рэдактар рэспубліканскага літаратурна-мастацкага часопіса «Агидель». Заслужаны работнік культуры Рэспублікі Башкартастан, кавалер ордэна Салавата Юлаева, лаўрэат Усерасійскага літаратурнага конкурсу кароткага апавядання імя В. М. Шукшына «Светлыя душы».

Мунір КУНАФІН

Кайназой

ўсялякая падыдзе». — «Не, не падыдзе, — задрыжэлі вусны, на якіх высахла бялявая пена. — Не пойдзе-е... Не хачу быць разарваным».

Зноў асцярожна зірнуў уніз. Вачыма адшукаў вярхоўку — вісець: што з ёй здарыцца! Адчувае сваю патрэбу, чакае. Трэба дастаць яе. Неяк узяць. Туды, да пятлі, ваўкі не даскочаць? Не павінны. Толькі б не ўпасці. «А ты баязлівы. Казаў жа, каб катацца на возе, трэба быць расшучым», — не супакойваецца ўнутраны голас. Азату раптам захацелася заснуць, бо колькі дзён ужо вочы не зводзіў. Павекі цяжэлі, суставы раслабіліся. Галава злёгка закруцілася. Але ён, правальваючыся кудысьці, паспеў рэзка ўскрыкнуць. Схамянуўся ад уласнага крыку, мацней абняў дрэва. Калі доўга сціскаць ствол з такой сілай, можна ў рэшце рэшт і ўпасці. Зноў аглядзеўся. Трэба дастаць вярхоўку. Дзеля чаго станавіцца ежай для ваўкоў? Нават цела не знойдуць. І магілы не будзе — куды дзецям насіць кветкі? Адною рукой пашукаў у кішэні фуфайкі, знайшоў рукавіцу. Парваная, мёрзлая. Як не падумаў пра гэта раней: рукам ж холадна. Абдымаючы ствол, расцёр сук-так рукавіцу, нацягнуў. Абмацаў другую кішэню — пустая. Вось і сядзі так, з адным валёнкам і з адной рукавіцай. Але нічога, рукі-ногі цэлыя

ды боязна. Вунь, адзін з ваўкоў ажно закружыўся, выскаліўся, чуючы блізкую здабычу. Гатовы падскочыць і схпіць — толькі прамахніся. І навошта трэба было так прывязваць! Смяротнік і так бы не ўцёк. Быў бы сук тоўсты, а вярхоўка вытрымае. Добрая, рабочая вярхоўка, сплеченая ім самім. Любіў ён гэты занятак, пра ўсё за ім забываў, плёў сумленна.

Змёрзлыя рукі страцілі адчувальнасць. Чалавек падняўся вышэй і сеў, зноў абняўшы ствол. Рукавіцу зняў і надзеў на другую руку. Трохі пасядзеўшы, спусціўся зноў і паспрабаваў сагрэтай рукой развязаць вузел. Вярхоўка трошкі паддалася. Але ў гэты момант адзін з ваўкоў падскочыў. Азат ледзь не зваліўся — добра, што другой рукой моцна трымаўся. Паглядзеў уніз і сустрэў погляд ваўка. Яго пустага, агіднага і халоднага, разлавала Азата. Ён плюнуў уніз. Потым, як ні ў чым не бывала, працягнуў развязаць вузел. Воўк завішчаў, але, не адважыўшыся скакаць, таптаўся каля дуба. Нарэшце вузел падаўся. Азат, сабраўшы вярхоўку, падняўся на старое месца. Прыладзіў яе на моцны сук. Усунуў галаву ў пятлю, глянуў уніз. «Вось так, цяпер гэтае цела не належыць ні вам, ні мне», — прамармытаў ён услых. Узяўся абедзвюма рукамі за

чыя словы? А, Гогаль. Так, Гогаль. Мозг запрацаваў, як гадзіннік.

Ён з дзяцінства любіў чытаць. Толькі кнігі былі яго сябрамі. Выйдзі на вуліцу, скажы што-небудзь па-кніжнаму — палічаць за дурня. У школе яго шмат білі за веды. Падрастаючы, усё больш разумоючы, што давядзецца жыць у тупым грамадстве, Азат-Кайназой хацеў стаць такім жа дурным, як усе.

Мянушку яму далі таксама за веды. На гары Акбеек здабывалі камень для падмурка суседу Фаязу. Нялётка гэта — выцягваць на свет стагоддзі спрашаваны, ператвораны ў пляскатыя глыбы плітняк. Сіла патрэбна. Але Азату праца прыносіла задавальненне. З глыбіні стагоддзяў, з цёмнай, халоднай каменямомні выцягваеш да сонца, у сённяшні дзень далёкае мінулае. «Хлопцы, цікава, якой эры належыць васьмь гэты камень? Напэўна, ён з кайназой. Эх, спытаць бы ў археологаў. Як хораша, твой дом, сябар Фаяз, будзе стаяць на камянях кайназойскай эры. Добра!..» — пафіласофстваваў ён. Гэтага хапіла. Трэба ж, з вуснаў п'янага бадзяткі выходзіць такая кніжна-навуковая бязглуздыца! З гэтага моманту Азат стаў Кайназоём.

Так, добра быць непісьменным, ты — свой чалавек. Правільна сказаў дзед Горкі: немагчыма быць асобна ад грамадства. Але Азат не мог адарвацца ад кнігі, чытаў іх пастаянна. І забываў. Цяпер высвятляецца: сёе-тое заставалася ў памяці... Вось Гогаль кажа пра нейкую вярхоўку. А-а, гэта ж словы Восіпа з «Рэвізора»: «І вярвачка ў дарозе спатрэбіцца: каляска паламаецца ці што іншае, — падвязаць можна», — памяць яго да гэтага часу моцная! Не ўсё з мазгоў вымысла самагонка Рабігі. Калёсы жыцця, праўда, зламаліся дашчэнтку, іх ужо не выправіш вярхоўкай. «Ах ты, абяцаў жа, здаецца, дачцэ Сарыі наладзіць саначкі? З аднаго боку палазкі зусім сцерліся, прымаістраваць бы якую дошчачку... Ды пабег не падумаўшы. Вешацца ж можна было і пасля рамонтна санак. Колькіх радасцей дзіця пазбаўляецца. Трэба ж. Можна было хуценька збегаць. А тут гэтыя разлягліся».

Азат глянуў уніз. Ваўкі супакоіліся, морды на пярэдніх лапах, толькі вушы варушацца. Пад месяцам добра відаць.

«Што рабіць? Раніцай звяры, вядома, сядуць. Можа сёння не паміраць? Дачка ж чакае. Самае цяжкае — надзея можа згаснуць. Вось так у пятлю і лезуць ад безнадзейнасці, ад адзіноты». Азат зноў паглядзеў на вярхоўку, асцярожна зняў яе з шыі. Ужо другі раз. Зноў развязаў вузел — гэты ўжо не моцны, як задума, што засела ў галаве. Вузел, у сэнсе. Толькі што завязаны. Яшчэ не зацягнуўся пад вагой цела. А жыццёвы вузельчык? Які мудрагелісты ён, не разблытаць. Жыццё чалавека — тонкая нітка. Захочаш, абарвеш — сам або іншыя гэта зробіць. А хочаш — з яе можна плесці таўшчэзныя арканы. Але колькі пойдзе лубачных радасцей і колькі пяньковых выпрабаванняў? Тады, хто ведае, ці не сама Смерць будзе сядзець і гушкацца на арэлях з такой вярхоўкі? Колькі вярвак звяў, а вось ніколі не задумаўся Кайназой аб злучальнай нітцы паміж нараджэннем і смерцю. Вось і забівай такой лухтой галаву цяпер тут, замярзаючы на старым дубе.

пакуль. Падыхаў на голую руку, засунуў яе пад вязаную шапачку. І адважыўся. Рукі, той што ў рукавіцы, схпіўся за сук. Нейкая сухая галінка абламалася пад нагой і ўпала ўніз, прымусіўшы прыўзняцца ваўка, які ляжаў. Звер зароў. Азат, не звяртаючы ўвагі, спусціўся ніжэй. У галаве мільгнула думка: «Добра, што выбраў дуб: іншыя дрэвы не такія разлапістыя». Наблізіўся да сука, дзе вісела вярхоўка. Воўк занепакоіўся, закружыў каля дрэва. Чакаюць, значыць. Даюць знаць, што бадзёрыя па-ранейшаму. Азат ігнараваў іх мітусню. Толькі баяўся сустрэцца позіркам з ваўкамі. Памятаў іх людзедскія погляды, што нядаўна дасталі яго з пятлі. Дацягнуўся да сука, пацягнуў свабодны канец вярхоўкі. Занадта моцна прывязаны, не паддаецца вузел. Зубамі б паспрабаваў,

вярхоўку і доўга ўзіраўся ў неба. Халадае, зоркі высыпаі. Некалькі зорак, не ўтрымаўшыся на месцы, накіравалася ў невядомасць. Удалечыні міргаюць вясковыя агні. Людзі яшчэ не ўлягліся спаць. Жонка, напэўна, падаіла карову. Дзеці тэлекар глядзяць. «Не трэба паддавацца пачуццям», — падумаў ён. Нялётка расставалася з жыццём. Але жыць у гэтай рэальнасці цяжэй у сто разоў. Гнаў прэч думкі пра жонку, дзецей, пра дом. Яны адцягваюць ад яго задумы — гэта ён добра разумее.

«І вярвачка ў дарозе спатрэбіцца», — гэтая фраза сама сабой выскачыла з рота. Няўжо ўнутраны голас прарваўся вонкі? Прыціхшы, Азат абхапіў галаву абедзвюма рукамі, прыслухаўся: «На самай справе, адкуль голас?» Аслабіў пятлю, аглядзеў вярхоўку. З якога твора,

Зняў вярхоўку, сеў ямчэй, прывязаў сябе да ствала дрэва. «Вось так, сам сябе прыхапіў. Нават не чакайце, не ўпаду я да вас: калі што, то да дуба прымёрзну», — мовіў ён, плюнуўшы ўніз. Але пляўка не атрымалася, з высмаглага рота толькі пар падняўся.

Хоць і не думаў пра дом і сям'ю, захацелася зноў паглядзець на вёску. Пацучці засланяюць розум, забіваюць жаданні і адварочваюць ад задумы — гэта ён добра разумее. Як быццам жаданне самому сабе смерці — добрая задума. Якая б ні была, гэта яго рашэнне — вось што галоўнае. Хоць тут ён сам сабе гаспадар. «Нельга паварочвацца ў той бок», — запратэставаў унутраны голас, толькі шыя сама сабой павярнулася. Погляд прайшоўся па небе і спыніўся на агнях вёскі. Не ахінуў сон яшчэ вёску. Жыццё там працягваецца. Кіпіць...

У горле перасохла, папіць бы. Пацягнуцца, дастаць бы снегу і пакласці ў рот. Але разлягліся гэтыя, нібы дойныя каровы. Ім снег не патрэбны.

— Гэтым патрэбна кроў. А мне — вада, і ўсё, — Азат скіраваў погляд угору. Азіраючы зорныя прасторы, знайшоў Вялікую Мядзведзіцу. Доўга ўглядаўся, прыплюшчыўшы павекі. — Эх, капнула б са свайго каўша кропельку вільгаці. Кропельку... — разавіўшы рот, пацягнуўся да неба. У горле стала яшчэ сушэй. Ці то зоркі сталі нядобразглівымі — пацмянелі, ці то Азату здалася... Ён пагразіў палцам. Хіба нябёсам зразумець зямных жыхароў. «Такі неабсяжны прастор, а няма для мяне месца. Кропелькі вільгаці шкада. Гэй, неба, і на зямлі справы дрэнны! Усюды адны ваўкі, з'есці хочучы. Нават кроплі вады няма. Эх, неба...»

Раптам яму зноў пачуўся голас. Салодкі, пшшчотны:

*Гэтае неба дарма глядзіцца
ў цемру зямную,
Нарадзіўшы адну,
спальвае зорку другую.
Ненароджаныя, калі б ведалі
лёсы нашы,
Адмовіліся б нарадзіцца
ў жыццё такое.*

— Сапраўды, не нарадзіліся б. Ні за што! Гэй, хто тут ёсць? — Азат памутнелымі вачыма абвёў вакол. — Хто так солодка вершы чытае? Ты гэта, дзядзька Хаям? Каго я бачу? Сам Амар Хаям, разумееш ты, давай, сядай са мной! Тут жа я адзін, паміраць збіраюся. А ў свеце хапае разумных людзей. Забыўся, прабач. Вось нядаўна Гогаль пабываў. З нейкай вярхоўкай. Эх, Ясеніна б паклікаць сюды! Люблю я яго. Калі піў у адзіноце, чокаўся або з ім, або з Высоцкім. Нешта ты, дзядзька Хаям, маўчыш...

*У вадзе ты толькі свой твар убачыш,
У віне ўгледзіш і сэрца ты чужое.*

— О-о, Хаям гэта! Так, Хаям, праўдзівы ты, сто разоў маеш рабюю. Чым праціць кроплю вады, быў бы глыток віна, загудзелі б мы з табой тут. Ясеніна яшчэ паклікаць. Эх, ведалі б мы, як раскідаць жалуды гэтага дуба!

«Ён таксама тут, вунь, на верхнім суку сядзіць, бачыш?» Паглядзеў наверх. І сапраўды нехта сядзіць, ногі звесіў. Ой, і кучаравы Сяргей тут. Як заўсёды, зелёная кніжка ў руках. Прачытай што-небудзь! Піць хочаш? Я таксама хачу.

Яму захацелася праспяваць. Толькі якой песні душа жадае, не ведаў.

Вырашыў зацягнуць пра генерала Шаймуратава: «Ішлі палкі башкір у атаку, праводзіў сыноў Урал... «Перасохлае горла далава аб сабе знаць — гуку не было. А слыху ў яго не было ніколі, ва ўлонні маці пакінуў. Але запал, які працнуўся, згаснуць бяследна не хацеў — Азат, абвязаўшыся, гуляючы канцом вярхоўкі, заскакаў на суку. Скача быццам бы на кані. Крычыць на ўсё горла: «Вось так, генерал Азат на аргамаку нясецца!» Ці то песня давляла, ці то сам сябе пашкадаваў, але падавіўся смехам і ўслед слязам, што пырнулі, з горла панесліся ўскліпы. Але з плачам Азату

стала цяплей і лягчэй. Даўно трэба было паплакаць, падумаў ён.

Пасядзеўшы, пачаў засынаць. Тут зноў убачыў Ясеніна. Прамармытаў па-руску.

— Ты не знаеш, Серега, сколько я тебя декламировал! Вот и слушай:

*Дай, Джим, на счастье лапу мне,
Такою лапу не видал я сроду.
Давай с тобой полаем при луне
На тихую, бесшумную погоду.*

«Дай, Джим, на счастье лапу мне», — кажу я, а ўсе мужыкі побач плачучы. Ну, цябе шкадуючы. Калі ўжо з сабакам размаўляе, то дрэнныя справы, белая гарачка ўжо. Ой, Сярога, мне цяпер якраз выць на месяц. Ой, як хочацца выць. І з сабакам пагаварыць, Сяргей Аляксандравіч... Так што давай, Сяргей, ты ў мяне ў даўгу. Ідзі ў вёску па самагонку. Хутчэй вяртайся. Скажаш бабе Рабізе, што я паслаў. Не кажы, што ты Ясенін,

усё роўна не ведае. Яна ведае толькі Пучіна і Шаляпіна. З карцінак на бутэльках, вядома. І, сорамна казаць, абодвух лічыць прэзідэнтамі. Бяжы, давай, Рабіга — мая суседка, спытаеш Кайназой? Так мяне ў вёсцы клічуць. Я ж чалавек з іншай эры. Толькі скажы, што ты класны паэт, Ясенін Сяргей Аляксандравіч, сябар Азата, хай усе ведаюць. Давай, давай, брат, варушыся!..

Азату было добра. Ён хоць і не разумее, што размаўляе сам з сабой, але ўжо верыць, што на гэтым дубе, на тоўстым суку існуе яго ўласны свет, яго дзяржава, дзе ён камандуе. Быў шчаслівы ад таго, што на дубовым суку так лёгка вядзе гутаркі з Хаямам і Ясеніным, нават удзячны лёсу за зладжаны тут балаган.

— А ваўкі? — працнуўся ў думках Ясенін. — Як я прайду паўз іх? Яны ж з'ядуць мяне. Добра знаёма мне такая воўчая зграя...

— Ха-ха!.. Не бойся, мы ж вышэй за іх, Сярога, — засмяўся Кайназой. — Так... Зараз я іх пацешу, а ты шмыгні ў вёску. — Азат прывязаў адзін канец вярхоўкі да тоўстай галіны. — Яны захопяцца пустым валёнкам, — зняў свой валёнак, нават не адчуваючы нагі. Пасля чаго прывязаў яго і кінуў уніз. Доўга назіраў за хістаннем у паветры валёнка. А сам прыгаворваў:

— Вось, скачыце цяпер на гэты валёнак, скачыце. Ад яго пахне баранінай. А ты, Сярога, паспявайся. Калі вярнешся, дай голас, я зноў гэтак жа пацешу іх.

Валёнак так і застаўся вісець. Азат нібы забыўся, што трэба абвязацца, усё сядзеў, абняўшы дуб. Пасля Сяргея яму захацелася пагутарыць з Амарам Хаямам. Ён разумны, сур'ёзны стары, і сакрэты ўмее захоўваць. Не, Сяргею таксама можна даверыць думкі, але ў яго цяпер хапае клопатаў. Пакуль знойдзе агульную мову з Рабігай... Прошы кішэнныя ў яго ёсць, цікава? Нават спытаць забыўся. Рабіга ў доўг не дасць — дулю

і толькі. Але Сяргей — спрытны хлопец, знойдзе выйсце.

А з Хаямам можна пагаварыць пра жыццё.

— А ты, Хаям, не, дзядзька Амар, не ведаеш, чаму гэта я раптам паміраць сабраўся? — кіў унутраны голас. Толькі ўчора гэты голас не размаўляў з Хаямам. Там быў іншы стары. Той таксама барадаты, але злы. А Хаям — вось ён, нават барада ўсмешлівая.

Успомніў, сволач. Вось, дзядзька Хаям, увесь сказ. Трохі было выпіўкі. У пачатку тыдня прарэзла калонка на вуліцы. Мы растапілі яе паяльнікам і запустілі ваду. Гэта было святая для ўсёй вуліцы, радасць такая. Усе мужыкі пілі, акрамя Фаяза. Калі п'ю я, ён цвярозы. Не, ён мяне не баіцца, тут іншае. Пілі, увогуле. Назаўтра нават у думках не было, ды жонка сама прапанавала, быццам бы пахмяліцца. Не адважыўся адмовіць, падняў чарку.

гэтая імперыя? Ай, не горшая, напэўна, чым наша.

— Ну, давай, — пагадзіўся Хаям. — Схаджу, запрашу. Чакай мяне. Калі з'явіцца смерць, не пабаішся?

— Смерці не баіцца Азат. У гэтым жыцці самае вялікае няшчасце — веданне ўласнай цаны. З-за гэтага чалавек ператвараецца ў баязліўца. Як жа можна жыць, пастаянна думаючы, што вось зараз прыйдзе Смерць, лічыць дні, гадзіны, засцерагаючы сябе, радавацца ўзыходу сонца або таму, як пайшло яно за гарызонт, здавальняючыся, што і гэты дзень пражыў... Нездарма старажытныя казалі: смяротны адзін раз памрэ, а хто баіцца смерці — тысячы разоў. Мо праўду казалі, га, Хаям?

Так, не спалохаўся смерці Азат, узяў тонкую вярхоўку і пайшоў у лес. Вешацца. Толькі вось ваўкі тут... Зноў глянуў уніз. Прыселі яны на снезе. Хвасты падціснулі. «Задніца», напэўна, мерзне ад доўгага чакання.

— Не спушчуся, ідзіце вы... — мацюкнуўся Азат. Агледзеўся па баках. Спазняецца Сяргей. А Хаям ці будзе піць самагонку, пасля віна нязвыкла ж? А Рабіга ў пітво яшчэ і курыны памёт дадае. Гэты памёт забівае нервы, у дурня ператварае.

...Нібы пах памёту ў нос ударыў — Азат рэзка схаміянуўся. Адчуў, што замёрз. Цяжка паварушыў рукамі. Паглядзеў у бок вёскі. Заўважыў светлячка — уначы. Ці то з ліхтаром, ці то з паходняй хтосьці ідзе — сюды, здаецца. Мо Ясенін ці Хаям? «Які Ясенін, дурань? Які Хаям? Апамятайся, Азат. Хто ты для іх? Даўно яны памерлі. Гэта зноў твой дэман унутры цябе бушуе, Кайназой. Таму і прывіды ў цябе такія. Прачніся, Азат!» Ён паспрабаваў падняцца. Але азяблае цела не паслухалася. А той чалавек усё ідзе. З агнём у руцэ. Цяпло нават даходзіць. Ах, ды ён жа не ведае, што тут ваўкі чакваюць! Дарэчы, гэта, можа, Аміна выйшла яго шукаць. Жонка хоць і не любіць, але шкадуе. Дзеля дзяцей... Цяпер на яе ваўкі накінуцца. Дзеці ж без маці застануцца!.. Пайшла шукаць бацьку і... Не, ужо мужчына гэтага не дапусціць. Хай не ходзіць яна сюды. Трэба ратаваць Аміну. Як ярка гарыць яе агеньчык, нават жар даходзіць. А ваўкі хіба не баяцца агню? Мужык паглядзеў уніз. Якім яркім полымем гараць вочы ваўкоў! Крыві яны прагнуць. Таму і вочы чырвоныя. Чырвоныя, агнядышныя. Зняў рукавіцу і кінуў уніз. І так горача, навошта яму рукавіца, ды яшчэ адна і рваная? Жонка сюды ідзе з агнём і святлом. Яго ратаваць ідзе. А ваўкі акружылі.

Жаданне выратаваць жонку надало сіл, Азату стала горача. Зноў агледзеўся. Куды ж падзеўся Ясенін? Хаям, быццам бы, пайшоў па рымскага імператара. Можа, і яны ідуць разам з жонкай? Ён прыжмурыўся і зірнуў у той бок. Не, крочыць адна.

— Хаям, ты дзе? Жонку маю трэба сустраць. Не патрэбны нам імператар! — зрабіўшы далоні рупарам, крыкнуў ён у пустэчу. Сам не ведаў, што ніякага гуку не выдаў, але душой пачуў. — Мая жонка сама імператарша. Таму яна здраджвае мне з маім сябрам і суседам Фаязам. Усе законы ў яе руках. Сярога, дай фінскі нож, я перарэжу гэтых ваўкоў. Не, скокну да іх, рвіце, ешце мяне, звяры, толькі не чапайце чалавека, які шоў з цяплом і святлом!..

Мужчына зваліўся з высокага дуба і прыжымліўся на вялікі зямны шар. Толькі сухія вусны паўтаралі незнаёмае лацінскае: «Regeat mundus et fiat justitia». Гэта былі словы рымскага імператара: «Няхай загіне свет, але здзейсніцца справядлівасць». Вусны шапталі, але сэнсу магі не разумелі.

А ваўкі сцямілі, што тут іх галодным страўнікам не будзе пажывы, сышлі яшчэ апоўначы. Іх сляды пацягнуліся ў бок вёскі, што даўно заснула ціхім сном. Авечкі ж яшчэ ёсць на гэтым свеце... На дубовым суку вецер лёгка калыхаў самотны валёнак на тонкай вярхоўцы.

Пераклад з рускай
Алены СТЭЛЬМАХ

Бясцэнны дар

У Нацыянальным мастацкім музеі працуе выстаўка «Каўказ... Аляксандр Рубец. Жывапіс». Мінскай публіцы і гасцям сталіцы прадставілі творы майстра, які нарадзіўся ў Беларусі, аднак паспеў дасягае ў Расіі — жыве і працуе ў Пяцігорску (Стаўрапольскі край). Падчас урачыстага адкрыцця выстаўкі дырэктар Навукова-даследчага інстытута тэорыі і гісторыі мастацтваў Расійскай акадэміі мастацтваў Сяргей Ступін у прывітанні ад імя акадэміі падкрэсліў, што правядзенне гэтай выстаўкі — падзея, якая злучае ў мастацтве Беларусь і Стаўраполле, а яны надзвычай важныя ў жыцці і творчасці жывапісца і графіка. Так, яго палогны рэгулярна выстаўляюцца ў музеях нашай краіны, а некалькі гадоў таму жывапісец перадаў у дар дзве свае карціны Мастацкаму.

Аляксандр Рубец нарадзіўся 24 лістапада 1953 года ў Гродне. Пасля пераезду сям'і будучага мастака ў Слуцк займаўся ў студыі выяўленчага мастацтва пры ДOME піянераў і школьнікаў пад кіраўніцтвам Уладзіміра Садзіна. У 1968-м скончыў Рэспубліканскую школу-інтэрнат па музыцы і выяўленчым мастацтве (сёння мінская гімназія-каледж мастацтваў імя І. В. Ахрэмчыка), затым адукацыю атрымліваў у Ленінградскім мастацкім

«Цішыня адыходзячага дня», 2020 г.

«Кумганы і гранаты», 2022 г.

вучылішчы імя В. А. Сярова (сучаснае Санкт-Пецярбургскае мастацкае вучылішча імя М. К. Рэрых), выпускнік 1972 года.

Член Саюза мастакоў Расіі (1994), Саюза дызайнераў Расіі (1998), Творчага саюза мастакоў Расіі (2005) — кіраўнік Стаўрапольскага рэгіянальнага аддзялення. Ганаровы член (2013), член-карэспандэнт Расійскай акадэміі мастацтваў (аддзяленне жывапісу; 2022).

У 1979—1982 гадах Аляксандр Рубец — майстар вытворчага навучання па профілі «Народныя промыслы» ў міжшкольным вучэбна-вытворчым камбінаце Пяцігорска. Пазней да 1990 года быў мастаком-афарміцелем у Пяцігорскім аддзяленні мастацкага фонду РСФСР. Затым працаваў дырэктарам Пяцігорскага аддзялення мастацкага фонду Расіі, ТАА «Арт-парк», займаў пасаду выканаўчага дырэктара Каўмінводскага аддзялення саюза дызайнераў...

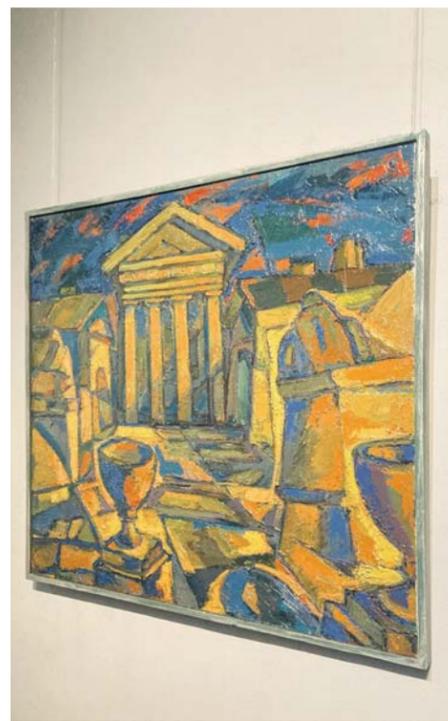

Фрагмент экспазіцыі.

Удзельнік расійскіх і міжнародных мастацкіх выставак. У ліку ўзнагарод аўтара — сярэбраны медаль Саюза мастакоў (2006), залаты медаль Творчага саюза мастакоў (2008), медаль «Леанарда» Саюза дызайнераў (200), Залаты медаль Акадэміі мастацтваў (2014).

Сярод жанраў, у якіх працуе Аляксандр Міхайлавіч, — пейзаж, нацюрморт, партрэт (у экспазіцыі — першыя два). Дэманструюцца работы апошняга дзесяцігоддзя, у іх мастак імкнецца перадаць багацце і характэрнасць прыроды і разнастайнасць жыцця на Каўказе. Акцэнт ён робіць на адлюстраванні гор, шмат увагі ўдзяляе архітэктуры некаторых мясцін, засяроджваецца на матывах прыгажосці і вечнасці...

Адметнасць карцін на выстаўцы — пастознасць: фарбы жывапісец наносіць даволі густымі мазкамі. І з гэтай густатой і цягучасцю прасторы палатна — з агульнага настрою работ, іх колеравага напаўнення, выяўленага ў тым ліку

«Есентукская гразелячэбніца», 2020 г.

ў мнагаслабасці, кампазіцыйных рашэнняў многіх твораў вынікае: аўтар, што да ключавых плыняў у мастацтве, аддае паравагу постімпрэсіянізму. Да таго ж ніводнага дакладнага вобраза, не знайсці і выразных дэталей — аднак ва ўсім адчуваецца ўражанне аўтара ад убачанага і абьякавасць да няпэўнай рэчаіснасці. У творчасці аўтара няма месца трагізму, змрочнасці і суму; апяваецца прыгажосць звычайнага дня — бясцэннага дара.

Аснову экспазіцыі склалі, дарэчы, толькі творы з калекцыі аўтара. Падчас адкрыцця выстаўкі Аляксандр Рубец падарыў Нацыянальнаму мастацкаму музею яшчэ чатыры свае работы: «Нацюрморт з гранатамі» (2018), «Нацюрморт з грушамі» (2021), «Горы. Кумганы. Гранаты. Дагестан» (2024), «Бештаўгорскія вяршыні» (2020). Пазнаёміцца з творчасцю аўтара можна да 13 красавіка. Куратары выстаўкі — Ганна Кузняцова, старшы навуковы супрацоўнік аддзела замежнага мастацтва, і Галіна Цыдзік, малодшы навуковы супрацоўнік гэтага аддзела.

Яўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

Два погляды на родную зямлю

У Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа працуе часова выстаўка твораў Уладзіміра Сулкоўскага і Пятра Шарыпы пад назвай «Дзе елка ў пары з хваіною». Праект дазваляе перанесці ў родныя мясціны Якуба Коласа і ўбачыць іх вачыма двух выдатных беларускіх мастакоў.

Назва выстаўкі — цытата з паэмы «Новая зямля» — з'яўляецца вобразам-сімвалам, што ўвасабляе гармонію прыроды, прыгажосць беларускіх краявідаў. Елка і хвоя часта сустракаюцца ў беларускіх лясах, яны адрозніваюцца, але гарманічна дапаўняюць адна адну — гэтак жа, як і два мастакі, чые работы прадстаўлены ў экспазіцыі.

Уладзімір Сулкоўскі — мастак, чыя спадчына ўключае шырокі спектр жанраў станковага жывапісу. Сярод яго найлепшых твораў — серыя карцін «Радзіма Якуба Коласа» (канец 80-х гадоў мінулага стагоддзя). Гэтыя работы вылучаюцца непаўторным почыркам, увагай да дэталей і пошукам эпічнасці ў кожнай

сцэне. Уладзімір Сулкоўскі стварыў выдатныя пейзажы, якія адлюстроўваюць не толькі фізічную, але і духоўную красу беларускай прыроды. Так можна адчуць настрой мясцін, што былі блізкія Якубу Коласу.

Пётр Шарыпа, як і яго калега, — выдатны майстар, які шмат зрабіў у жанры пейзажа. Шарыпа працягваў традыцыі беларускага пленэрнага жывапісу, акцэнтуючы ўвагу на перадачы эфектаў святла, што і стала яго адметнасцю. Мастак быў здольны паказаць, як змяняецца прырода ў залежнасці ад часу сутак або сезона.

Уладзімір Сулкоўскі і Пётр Шарыпа па-рознаму глядзелі на адны і тыя ж пейзажы, выкарыстоўвалі розныя мастацкія сродкі, але ў выніку стварылі агульную карціну прыроды, напоўненую паэтычнасцю. У назве выстаўкі падкрэслена, што творчасць аўтараў знаходзіцца «ў пары», адлюстроўваючы беларускую зямлю ў розных яе праявах.

Алеся ГУСАРЭВІЧ,
фота аўтара

Работы Пятра Шарыпы.

На мове кветак

Трапіць у рознакаляровы кветнік і нацешыцца абуджэннем прыроды можна ў галерэі «Ракурс» Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. Традыцыйны выставачны праект «Палітра вясны» закліканы нагадаць наведвальнікам пра надыход цёплай пары.

У экспазіцыі — больш за паўсотні букетаў, кветкавых кампазіцый і вясновых абстрактных, выкананых у розных стылях і тэхніках. Аўтары — вядомыя

Ина Дзянішчык «Вечер мая», 2023 г.

прадстаўнікі беларускага выяўленчага мастацтва, пераможцы творчых конкурсаў, уладальнікі ўзнагарод, выкладчыкі мастацкіх дысцыплін, удзельнікі першых вясновых выставак бібліятэкі «Кветкавы рай» (2007–2015), члены Беларускага саюза мастакоў, Еўразійскай мастацкай садружнасці, арт-студыі «Аквавір» і маладыя мастакі іншых творчых аб'яднанняў.

Чырвонай ніткай, што аб'ядноўвае ўсе работы выстаўкі, з'яўляецца класічны матыў у выяўленчым мастацтве — кветкі. Пяшчотны і далікатны вобраз жыве на палотнах мастакоў ужо шмат стагоддзяў. За гэты час сфарміравалася ўнікальная па сваёй сістэме мастацкая і свецкая мова кветак, якую разумеюць па ўсім свеце. Кожны від, сорт, колер і спалучэнне маюць сотні значэнняў: жыццё і смерць, каханне і разлука, прыгажосць і духоўнасць, росквіт і надзея. Беласнежныя і пунсовыя ружы як сімвалы чысціні і пакут сустракаюцца на хрысціянскіх выявах, высакародныя лілеі былі распаўсюджаны ў геральдычных і імператарскіх сюжэтах. Без кветак не абыйшліся легенды і міфы розных народаў свету. Асабліва напоўнены глыбокім падтэкстам кветкі ва ўсходняй культуры. Самага рознага кшталту інтэрпрэтацыі, увасабленні чакалі класічную выяву ў мастацкіх пlynях XIX—XX стагоддзяў. «Рэшткі раю на зямлі», — так вызначыў сутнасць кветак Іаан Кранштацкі.

Таццяна Губанова «Пах архідэі», 2024 г.

Класічны і шматгранны вобраз працягвае натхняць мастакоў з усяго свету. Выстаўка «Палітра вясны» праз кветкавы сімвалізм адлюстроўвае яркія імгненні вясны, яе настрой, эмоцыі і надзеі. У экспазіцыі прадстаўлены шэраг жывапісных жанраў ад традыцыйнага нацюрморту (Юлія Мацура «Каралавая рانیца» (2025), Алег Курашоў «Блакіт» (2021), Ніна Голышава «Летні букет» (2015), Аляксандр Пакаціла «У чаканні вясны» (2025) і інш.) да смелай абстракцыі (Андрэй Сімончык «Уверцюра вясны» (2018), Андрэй Карпяноў «Марозны дзень» (2018),

Сяргей Шэмет «Халоднае святло» (2025) і інш.).

Жывапісныя творы яркімі фарбамі і шырокімі мазкамі адлюстроўваюць насычаную пlynь жыцця. Мастакі паспрабавалі паказаць далікатную тэкстуру сукавеццяў, спалучыць пяшчоту і ўстойлівасць, расказаць гісторыю на мове кветак. Вытанчаныя акварэльныя работы прыносяць у прастору галерэі водар вясновага красавання, размываючы межы паміж халоднай зімовай парой і светлай атмасферай вясны. Рэзкія графічныя штрыхі перадаюць зменлівасць і супярэчлівасць першых цёплых дзён, падкрэсліваючы хуткаплыннасць і цыклічнасць жыцця.

Апошнім часам на мастацкіх выстаўках усё часцей можна заўважыць творы, выкананыя ў традыцыйнай кітайскай тэхніцы. У экспазіцыі «Палітра вясны» прадстаўлены стыль «гунбі» (Арына Саўцкая «Сакура зацвіла — вясна прыйшла», 2025), які характарызуецца дэталінай прапрацоўкай контураў і стараннай заліўкай колеру пластамі. Для гунбі мастакі выкарыстоўваюць тонкую рысавую паперу і мінеральныя фарбы, дзякуючы чаму расліны выглядаюць больш натуральна, а выява захоўваецца на доўгі час.

Пазнаёміцца з мовай кветак і адчуць надыход вясны ў мастацкай галерэі «Ракурс» можна да 8 чэрвеня.

Лізавета КРУПНЯНЬКОВА

Адхіліцца ад шэрай геаметрыі

Яркі вясенні настрой дорыць наведвальнікам Арт-гасцёўні «Высокае м'ста» персанальная выстаўка Наталлі Панковай «Каляровы час». Лірычныя пейзажы, экзатычныя нацюрморты, загадкавыя вобразы адкрываюць свет, дзе сустракаюцца мара і яе натуральнае ўвасабленне. Насычаная палітра і сонечная атмасфера трансліруюць пазітыў і дадаюць нотку чараўніцтва ў шэрую рэальнасць.

Наталля Панкова — заслужаны дзеяч культуры і мастацтва Ніжняга Ноўгарада, член Саюза мастакоў Расіі і творчага аб'яднання «Чорная сажалка». Удзельнічае ў шматлікіх мастацкіх праектах у Расіі і за мяжой, аўтар больш за 70 персанальных выставак. Творы Наталлі Панковай экспанаваліся ў Расіі, Вялікабрытаніі, Францыі, Германіі, Аўстрыі, Люксембургу, Італіі, Іспаніі, Венгрыі, Фінляндыі, Алжыры, Кітаі і іншых краінах свету.

Жывапіс мастачкі знаходзіцца ў зборах Ніжагародскага дзяржаўнага мастацкага музея, Чувашскага дзяржаўнага мастацкага музея, Мардоўскага рэспубліканскага музея выяўленчых мастацтваў імя С. Д. Эрзі, Балашыхінскага гісторыка-мастацкага музея, Нацыянальнага музея выяўленчага мастацтва і ў шматлікіх прыватных калекцыях.

Выставачны праект «Каляровы час» акцэнтуюе ўвагу на слове «час», у якім заключана шмат асабістага — таго, што пакінула радасць і боль, смутак і асалоду, надзею і страты... Многія мастакі ў сваёй творчасці звяртаюцца да тэмы часу, асабліва калі надыходзіць

«Шчаслівыя птушкі», 2021 г.

пара падвесці вынікі. Гэты год для Наталлі Панковай юбілейны. За доўгія гады творчай кар'еры мастачка стварыла ўласны свет, дзе пануюць яркія колеры і бурныя эмоцыі. Першай крыніцай свайго натхнення Наталля лічыць рускі пейзаж і нацыянальны каларыт Ніжагародскага краю з яго традыцыйнай хахламой і гарадзецкім роспісам. Дзіўна, але менавіта сярод ціхіх і няяркіх краявідаў, што атчалі творцу з дзяцінства, яна знайшла свае колеры і творчую гармонію.

«Цвіценне № 1», 2017 г.

У творах, прадстаўленых у экспазіцыі, мастачка дзеліцца любоўю да прыроды і людзей, захапленнем гэтым родным і адначасова загадкавым светам. Работы Наталлі Панковай можна аднесці да мастацкіх кірункаў абстрактны экспрэсіянізм, постімпрэсіянізм, фавізм і кубізм. Душа мастачкі імкнецца да эмацыянальнай перадачы рэальнасці, адустравання ўнутранага праз знешняе, да пошуку ўласнай творчай энергіі, якая адчуваецца ў кожным мазку.

На выстаўцы большую частку работ складаюць экзатычныя пейзажы, касцюміраваныя партрэты і паэтычныя нацюрморты. Дыптых «Лясныя птушкі № 1, № 2» адсылае глядача да яркіх заморскіх краявідаў, дзе неба і дрэвы зусім іншага колеру. Свежасць, свабода і летняя спэка на карцінах пераносяць наведвальнікаў у непразныя джунглі. Птушкі фігуруюць на многіх работах мастачкі. Сімвалізуючы лёгкасць, вечны палёт і пошук свайго месца ў свеце, яны могуць быць як галоўнымі героямі твора («Лясныя птушкі №1, №2», «Шчаслівыя птушкі» (2021), «Дрэвы. Птушкі. Мора» (2023)), так і часткай экзатычнага пейзажа («Суботні дзень» (2023)).

«Сланечнікі», 2017 г.

Пейзажныя замалёўкі творцы прысвечаны родным краявідам, ціхаму вясковому жыццю з багатымі традыцыямі і спакойным цяжэннем.

Касцюміраваныя партрэты Наталлі Панковай прывабляюць складанай кампазіцыяй і багаццем дэталяў, а яркія колеры і абстрактныя рысы твару надаюць творах экспрэсіі і таямнічасці. Касцюмы герояў паказваюць іх сацыяльны статус. На палотнах Наталлі Панковай — людзі сярэдняга ці вышэйшага класа («Сняданак каля мора» (2022), «Прагулка» (2020), «Суботні дзень» (2023), «Сем бакоў свету № 1, № 2, № 3» (2013)). Партрэты выкананы ў кірунках постімпрэсіянізм і кубізм, адлюстроўваючы шырокі эмацыянальны спектр і глыбокую сімвалічнасць твораў.

Важнае месца ў экспазіцыі займае «раслінны» жывапіс Наталлі Панковай. Сланечнікі, макі, валошкі, касачы — невялікая частка прадстаўленага кветкавага багацця. Яркія колеравыя спалучэнні, смелыя мазкі пэндзлем ствараюць дынамічную кампазіцыю з моцнай энергетыкай. Выразная тэкстура, рэзкія лініі і простая форма, характэрныя для імпрэсіянізму і фавізму, адлюстроўваюць простую і наіўную прыгажосць нашага свету. Мастачка запрашае паглядзець навокал і ўбачыць сапраўдную чараўнасць прыроды, крыху адхіліцца ад шэрай геаметрыі горада і акунуцца ў каляровае багацце Сусвету.

Выстаўка працуе да 6 красавіка.

Лізавета КРУПНЯНЬКОВА

Беларусь у тканых гісторыях

Літаратурны музей Максіма Багдановіча запрашае на мастацка-дакументальную выстаўку «Старая спадчына». У экспазіцыі — прыклады ткацтва з фондаў Гудзевіцкага дзяржаўнага літаратурна-краязнаўчага музея і Літаратурнага музея Максіма Багдановіча.

Выставачны праект накіраваны на ўмацаванне сувязей паміж музеймі, пашырэнне цікавасці да гісторыі роднага краю і захаванне памяці пра таленавітых даследчыкаў. Вялікую павагу ў галіне краязнаўства заслужылі стваральнікі Гудзевіцкага музея — Алесь Мікалаевіч і Вера Ігнатаўна Белакозы.

У 1968 годзе Алесь Белакоз ініцыяваў адкрыццё на базе кабінета беларускай мовы і літаратуры літаратурна-краязнаўчага музея. Ён складаўся з літаратурнага і этнаграфічнага аддзелаў, аддзела гісторыі Гудзевіцкай школы,

а таксама аддзелаў гісторыі Беларускай сялянска-работніцкай грамады і Камуністычнай партыі Заходняй Беларусі. З 1990 года Гудзевіцкі літаратурна-этнаграфічны музей набыў статус дзяржаўнага. Музей налічвае больш за 12 тысяч экспанатаў, сабраных Алесем Мікалаевічам Белакозам разам з вучнямі. Настаўнік распрацаваў спецыяльную метадыку далучэння дзяцей да літаратурна-краязнаўчага пошуку, музейнай справы, а праз гэта — і да каштоўнасцей беларускай гісторыі і культуры.

Пашаны заслгоўвае і Вера Ігнатаўна Белакоз, якая, акрамя музейнай краязнаўчай працы, спрычынілася да аднаўлення ўнікальнай ткацкай тэхналогіі падвойных дываноў. Яшчэ ў 1970 годзе, працуючы ў школе, яна стварыла ткацкі гурток для дзяцей. Там вучні асвойвалі

тэхніку ткацтва паяскоў і закладак на маленькіх ручных кроснах. Сама Вера Ігнатаўна засвоіла гэтае майстэрства ад вядомага беларускага бібліяграфа, зямлячкі Юліі Язэпаўны Бібіла. За гэты час сотні дзяцей навучыліся ткаць паяскі і закладкі. Гурток дзейнічае і сёння.

У 1991 годзе ў зале практычнага ткацтва музея быў выткан першы падвойны дыванок. Гэтую рэдку і складаную тэхніку Вера Ігнатаўна засвоіла ад жыхаркі вёскі Адэльск Ядвігі Аўгустаўны Райскай. Сёння ў фондах літаратурна-краязнаўчага музея захоўваецца 14 падвойных дываноў, вытканых Верай Ігнатаўнай Белакоз. Таксама яе работы знаходзяцца ў Гродзенскім дзяржаўным гісторыка-археалагічным музеі і Магастоўскім музеі «Лес і чалавек». Яны неаднаразова дэманстраваліся на розных выстаўках. У 2011 годзе традыцыйная тэхналогія ткацтва падвойных дываноў вёскі Гудзевічы была занесена ў спіс нематэрыяльных гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь.

Вялікую работу па наладжванні сувязей паміж Літаратурным музеем Максіма Багдановіча і Гудзевіцкім дзяржаўным літаратурна-краязнаўчым музеем вяла пісьменніца і мемуарыстка Людвіка Сівіцкая (Зоська Верас). У пэўнай ступені гэты экспазіцыйны праект можна лічыць рэалізацыяй яе мары па наладжванні сувязей паміж дзвюма ўстановамі культуры.

На выстаўцы «Старая спадчына» прадстаўлены прыклады ткацтва з фондаў Гудзевіцкага дзяржаўнага літаратурна-краязнаўчага музея і Літаратурнага музея Максіма Багдановіча — поцілкі і дываны (прыклады шматнітовага двухуточнага ткацтва), а таксама дыванкі ў тэхніцы двухбаковага ткацтва, якія стварылі майстрыхі Леаніда Бусловіч,

Марыя Мінец і Вера Белакоз. Некаторыя матэрыялы з'яўляюцца ўнікальнымі і маюць непасрэднае дачыненне да дзейнасці самага маладога класіка беларускай літаратуры Максіма Багдановіча.

Асобна прадстаўлены матэрыялы, прысвечаныя Людвіцы Сівіцкай і яе рабоце з музеймі: лісты, паштоўкі, фотаздымкі і тканы паясок, які належыць пісьменніцы.

Літаратурны складнік Гудзевіцкага музея заслугоўвае ўвагі і вывучэння. А этнаграфічныя матэрыялы ўстановы — адметная з'ява беларускай культуры, якая сведчыць пра майстэрства беларускіх ткачых і багатую спадчыну нашага народа.

Лізавета КРУПІЯНЬКОВА,
фота аўтара

Веліч і трагізм далёкай эпохі

Тэме Вялікай Айчыннай вайны прысвячаецца мноства выставачных праектаў у Беларусі, аднак самую вялікую цікавасць выклікаюць тыя, што створаны сумеснымі намаганнямі розных людзей, якія прадстаўляюць адпаведныя ўстановы — музеі, архівы, галерэі... Плён падобнага супрацоўніцтва — новая выстаўка ў Нацыянальнай бібліятэцы «За мірнае неба!», прымеркаваная да 80-годдзя Вялікай Перамогі. Суарганізатарамі выступаюць Нацыянальны гістарычны архіў, Мемарыяльны комплекс «Брэсцкая крэпасць-герой», Беларускі саюз мастакоў, Музейны комплекс гісторыі і культуры Аршаншчыны, Вілейскі краязнаўчы музей ды іншыя.

У атрымае другога паверха Нацыянальнай бібліятэкі размяцілася змястоўная экспазіцыя, аснову яе склалі архіўныя дакументы, асабістыя рэчы і ўзнагароды ўдзельнікаў вайны. Выстаўка ў галоўнай кніжніцы краіны не магла не ўключыць у сябе і тэматычную кніжную частку, а яна якраз

прадстаўлена прадметамі «акопнай творчасці», артыкуламі і нарысамі ваеннага і пасляваеннага часу. Дапоўнена яна мастацкімі творами — плакатамі, графічнымі творами, жывапіснымі работамі.

Стваральнікі выстаўкі прытрымліваліся адваротнай храналогіі падзей Вялікай Айчыннай вайны, аднак, вызначыўшыся з канцэпцыяй, лагічнай і зразумелай гледачу, вылучылі галоўнае ў апаведзе, сканцэнтраваліся на адных з ключавых падзей таго перыяду. Напрыклад, асобныя раздзелы — «Бітва за Маскву», «Сталінградская бітва» і «Курская дуга». Экспазіцыя адрозніваецца маштабнасцю, шматбаковасцю з'яў рэчаіснасці, агульначалавечай значнасцю, у рэшце рэшт. Аднак шмат увагі аддаецца і жыццю чалавека ў страшэнных умовах, побыту ўдзельнікаў трагічных падзей. Што да экспанатаў, то гэта сталовая лыжка і чарпак для раздачы ежы з канцлагера ў Оршы, біклага, кішэнны ліхтарык інжынера-лейтэнанта Антона Шапчыца, газавая лямпна, матроскі рэмень Ваенна-марскога флоту СССР, партызанскі самаробны млын...

Гераічнай барацьбе тых, хто нарадзіўся на беларускай зямлі і быў вымушаны яе абараняць, прысвечана кожная старонка выстаўкі,

Віктар Карэцкі «Воін Чырвонай арміі, выратуй!», 1941 г. (Алічбаваная копія.)

прызначанай нагадаць пра веліч і трагізм далёкай эпохі. Так, хваляванне і жах выклікаюць найперш пісьмы, якія і ў тыя чорныя дні дайшлі да адрасатаў, і сёння беражліва захоўваюцца як найкаштоўнейшыя артэфакты. Сярод такіх — ліст Георгія Каменева бацькам (аўтар у чэрвені 1941 года — радавы музыканцкага ўзвода 44-га стралковага палка, прапаў без вестак), пісьмо палявой пошты на імя Цімафея Дзясятніка 1945 года... У ліку каштоўных дакументаў ёсць фрагмент аператыўнай карты вермахта са схемай наступлення на Брэсцкую крэпасць, анкета для адагнаных у Германію на прымусовыя работы, картачка беспрацоўнага для акупаваных нямецка-фашысцкімі захопнікамі тэрыторый цэнтральнай часткі Украіны і паўднёвых

тэрыторый Беларусі, якая належала жыхару Кобрынскага раёна (1943—1944).

Выстаўка «За мірнае неба!» будзе працаваць да 1 верасня. Між тым зусім побач, у атрымае другога паверха, можна пазнаёміцца з праектам «Скрозь палон», які прадстаўляе архіўныя дакументы. Прымеркаваны да свята перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне, ён дэманструе дакументы з фондаў Дзяржаўнага архіва адміністрацыйных органаў Свядлоўскай вобласці. Фокус — на лёсах палонных у гэты перыяд.

Яўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

Мастацкія творы на выстаўцы.

Фрагмент экспазіцыі.

Купала абы з кім не сябраваў

Беларусь невыпадкова называюць рэспублікай-партызанкай. Калі гітлераўцы напалі на Савецкі Саюз, не было такога раёна, дзе б акупантам ні давалі належны адпор. Зразумела, галоўным сродкам у барацьбе з'яўлялася зброя. Аднак шмат значыла і друкаванае слова. Лістоўкі, падпольныя газеты неслі праўду аб падзеях на фронце, а таксама аб тых, хто запэўніваў аб навадзненні «новага парадку», паліў населеныя пункты, знішчаў мірных людзей. Пры гэтым абяцаў рай, калі будучы знішчаны бальшавікі.

У некаторых выпадках народныя мсціўцы бралі сабе ў падмогу і выдатных пісьменнікаў. Перадрукоўвалі іх творы, якія асуджалі гітлераўскую агрэсію, заклікалі да барацьбы. Нярэдка асобныя вершы, апублікаваныя раней, увязвалі з новымі абставінамі. Так паступілі і супрацоўнікі падпольнай газеты «Калгаснік Капыльшчыны», якая з'яўлялася друкаваным органам Капыльскага райкама Камуністычнай партыі (бальшавікоў) Беларусі. У яе нумары ад 16 кастрычніка 1943 года з'явіўся верш, які асуджаў тых, хто стаў здраднікам, пайшоў на службу да фашыстаў:

*Хто адрокся сваіх,
Хто стыдацца нас стаў
І прыліп да чужых, —
Каб ён свету не знаў!
.....
Сваю родну зямлю
Хто фашыстам прадаў,
Скрызідзіў вёску сваю, —
Каб ён свету не знаў!*

Матыў асуджэння калабарантаў узмаўняецца. Праклён ім набывае ўсё новыя адценні. Інакш і нельга, бо ўчынак гэтых адшчапенцаў зразумець сумленнаму чалавеку немагчыма. Таму і гучыць упэўненасць, што няма месца нелюдзям на зямлі. Рана ці позна прыйдзе заслужаная адплата, а пакуль трэба, каб як мага больш людзей пераканалася ў гэтым: «Хто з народа не жывіць // І карысці не даў, // Хто сваіх не любіць, — Каб ён свету не знаў! // Хто фашысту служыць, // "Чорным гракам" хто стаў // І сваіх хто пабіў, — // Каб ён свету не знаў!».

Хто аўтар (ці аўтары) гэтага твора, невядома. Аднак, несумненна, той, хто пісаў згаданыя радкі, няблага ведаў беларускую літаратуру, прынамсі, паэзію. У аснову твора, што ўзнаўляе няпростыя ваенныя абставіны, лёг верш Гальяша Леўчыка «Хто адрокся сваіх...», упершыню надрукаваны ў яго адзіным паэтычным зборніку «Чыжык беларускі». З той розніцай, што першыя дзве строфы цалкам супадаюць, далей слова «чужынцы» заменена на «фашысты». А яшчэ замест чатырох строф стала шэсць. Ён аказаўся такім запатрабаваным праз 31 год: «Чыжык беларускі» быў выдадзены ў Вільні ў 1912 годзе на лацінцы дзякуючы Янку Купалу.

І пазней творы Гальяша Леўчыка таксама гучалі публіцыстычна завострана, бо адлюстроўвалі рэаліі, у якіх яму даводзілася жыць, і адпавядалі яго светапогляду. У ім асноўнае месца займала тое, што тычылася будучыні Беларусі. Як у творы-споведзі яго, грамадзяніна, улюбёнага ў родную зямлю, «Не нам, беларусам, не нам...»:

*Не нам, беларусам, не нам
Паном ці чужынцам служыці!
Нам тутака трэба і там
Для Белае Русі жыці!
Не нам, беларусам, не нам
З сваімі людзьмі калаціцца
І польскім ці іншым панам
У брацкую службу згадзіцца.*

Гальяш Леўчык.

Прадаўжэнне гэтай тэмы, па сутнасці, — і верш «Сон на Нёмане каля Шчары», апублікаваны годам раней. Лірычнаму герою ўяўляецца, як «на чорных плытох там харугваў дуброва // Паціху сябе шаласціць, // А бліжай канца дамавінка кедрова — // І ў ёй Беларусь там ляжыць». Праводзяць Беларусь па Нёмане «ў Балтыйскае мора на дно». Ды пачуліся галасы дзяцей: «Хай Матухна ўстане, нас крышку пабачыць, // Мы ўсе тут жывём для яе!».

Для Беларусі жыві і Гальяш Леўчык. Ды сталася так, што шлях да яе ў яго аказаўся няпростым. Зусім не таму, што знаходзіўся на свайго роду ростанях. Якраз у гэтым у яго ваганняў не было. Часам абставіны былі неспрыяльныя, але ён, не зважаючы на іх, ішоў той дарогай, ступіўшы на якую рана, ніколі не збочваў. А шлях да яе пачаўся там, дзе цячэ рэчка Шчара.

Сапраўднае яго прозвішча Ілья Ляўковіч. Гальяш Леўчык — псеўданім. Нарадзіўся 20 ліпеня 1880 года ў горадзе Слоніме. Па іншых крыніцах — у вёсцы Шэйпічы. Скончыў царкоўна-напрэходскую школу, потым — павятовае вучылішча, вучыўся на курсах чарцёжнікаў. На адным месцы доўга не затрымліваўся. Ды не таму, што ніяк не мог знайсці пэўнае прыстанішча. Проста на многае быў здатны, таму і стараўся як мага лепш праявіць сябе. Быў пісарам у каморніка, потым — у канцэлярыі міравага суддзі, затым — судовага следчага. У 24 гады — чарцёжнік у магістраце ў Варшаве.

Дарэчы, у яго біяграфіі маглі б прапісацца тры гарады: Слонім, Варшава і Вільня. Аднак з Вільняй не атрымалася: на якую-небудзь сталую працу не ўладкаваўся, таму пастаянна і не жывіў там. Затое сувязь з культурна-асветніцкім рухам падтрымліваў пастаянна. З першымі вершамі выступіў на старонках газеты «Наша ніва». Друкаваўся і ў календары яе за 1911, 1912, 1913 і 1914 гады. Пазней яго творы змяшчаліся ў іншых выданнях: «Саха», «Беларускі зван», «Маланка», «Заранка» і іншыя. І, канешне, Вільня — гэта «Чыжык беларускі», выдадзены лацінкай і адрэдагаваны Янкам Купалам.

Верш «Чыжык беларускі», па сутнасці, — тое, што было выказана Купалам у жаданні беларусаў «людзьмі звацца». Безумоўна, рэаліі прамаўлення іншыя, а сутнасць тая ж. Паўстае абяздоленасць простага люду, яго сацыяльнае і нацыянальнае зняволенне, калі наперадзе не бачыцца прасвятлення. Выхад з гэтага складанага становішча не называецца, канстатуецца толькі сам факт, але ўсё адно гэта наводзіць на раздум:

*— Чыжык, чыжык, дзе ты быў?
— Я на Белае Русі жыў:
Бачыў слёзы, жалю крык,
Як гаруе там мужык.*

Ад твораў Гальяша Леўчыка, як слухна заўважыў Уладзімір Калеснік, «патыхае жалобай, матывы гэтыя сімвалізуюць разлад лірычнага героя, "малога чалавека", з вялізным і чужым светам уціску, крыўды і зла». Нездарма адзін з вершаў называецца «Шарай гадзінай». Такі псіхалагічны стан паэта напаткоўваў часта, нягледзячы на тое, што пастаянна знаходзіў сабе заняткаў. Не толькі вершы пісаў, але і музыку, іграў на гітары. Яго вабілі філасофія, тэалогія, але... Але ў душы часам наступаў разлад, што і веў да «шарай гадзіны»:

*Часта мне шарай гадзінай у хаце
Зробіцца сумна і жалю забярэ,
Слёзы падступяць к вачам, як дзіцяці,
Жыць неахвота і сэрца замрэ...*

*Сумна па хаце блукаю вачамі,
Ціхія слёзы па твары цякуць,
Боль, як сава, рве мне грудзі кацямі,
Думкі маркотныя жалем сякуць...*

Чалавеку таварыскаму, добра-злычліваму, у каханні яму не пашанцавала. Пачынаючы з першага сапраўднага, калі, здаецца, на тым, хто табе падабаецца, свет клінам сышоўся. Хоць і быў не сказаць, каб маладзён. Ужо споўнілася 33 гады, дзяўчыне, якую пакахаў, — 21-ы. Розніца ва ўзросце немалая, аднак не сказаць, каб стала перашкодай далей ісці па жыцці разам. На тое, што разышліся, больш паўплывала неаднолькавае сацыяльнае становішча. Ды і, відаць, рознае стаўленне да жыцця. Яго рамантычная ўзнёсласць не ўвязвалася з яе залішне цвярозым стаўленнем. А адзінота гняла ўсё больш і больш. І ніякага прасвету наперадзе не бачылася. І ўсё ж ён нечакана з'явіўся. Ва ўсякім разе так яму падавалася.

У 1932 годзе разгарнуў чарговы нумар адной з варшаўскіх газет, а ў ім напаткаў зварот галоўнага рэдактара да чытача. Апаўдалася пра дзяўчыну са Слонімскага павета, якая напісала аповесць пра цяжкае жыццё беларускага народа. Няблага было б адрэдагаваць. А яшчэ — знайсці сродкі на выданне. Называлася і імя гэтай дзяўчыны, яе адрас.

Пашкадаваўшы Зосю, Гальяш Леўчык напісаў ёй ліст. Не здагадваўся, што другі раз наступае на тыя граблі, якія каштавалі яму столькі нерваў. Узяўшы яе ў жонкі, зрабіў, бадай, галоўную памылку ў сваім жыцці. Яна аказалася не такой прыгожай, як уяўлялася, ды і значна старэйшай, чым думаў. Спакойна жыць яму не даваў яе кепскі характар, калі не ведаеш, чаго ад чалавека чакаць. Дайшло да таго, што стараліся менш быць разам. Калі Зося жыла ў Слоніме, ён ехаў ў Варшаву. Затым месцамі жыхарства мяняліся, бо яго пастаянна цягнула на радзіму.

Многае з таго, што падрыхтаваў да свайго 40-годдзя, было напісана ў Слоніме. Праўда, паступова звыкаўся і з Варшавай. Набытак стаў важкім. Гэта зборнік лірыкі «Беларускі жаўранак». Ён — як бы працяг «Чыжыка беларускага». Гаворка ў ім пра лёс беларусаў і Беларусі. Пераклад на беларускую «Дзядоў» Адама Міцкевіча — таксама далучэнне да багатай гісторыі, да таго, што адбывалася ў розныя часы на землях роднага краю. Па «Дзядах» напісаў кінасцэнарый, які збіраўся паставіць у Амерыку. Звярнуўся і да жанру вершаваных памфлетаў, у выніку напісалася кніга «Камплект дзедзяў». Завяршыў і трыялеты ўсходнеславянскай

мудрасці. Што ўзяўся за іх не хто-небудзь, а менавіта беларус, відаць па назве, якая па сёне адпавядае народнай прымаўцы: «Мудра прыгаворка — салодка і горка».

Важкая і культурна-асветная дзейнасць Гальяша Леўчыка. Прынамсі, збіраўся адкрыць у Вільні выдавецтва «Кніжніца». Дзякуючы яму ў Беларускі музей у Вільні трапілі некаторыя цікавыя экспанаты. Клапаціўся аб адкрыцці на вёсцы беларускіх школ. Парупіўся аб выхадзе ў Варшаве штотомесячніка «Дух і праўда». А яшчэ з'яўляўся бібліяфілам. Сапраўдны ж бібліяфіл не толькі пра іншых дбае, але і дома нямала кніг трымае. І не толькі кніг. У хаце ў Слоніме сцены ўпрыгожвалі яго малюнкi, шматлікія здымкі. Збіраў паштоўкі, значкі, музычныя інструменты.

У яго ж варшаўскай кватэры быў сапраўдны музей. Вось што прыгаварыла Зоська Верас: «Адзін даволі вялікі пакой, даўгі-даўгі, з адным акном. Пакой здаваўся вузкім таму, што адна яго сцяна была адбудавана даволі шырокімі паліцамі ад падлогі да столі. І на іх кніжкі, кніжкі... Сапраўды, бібліятэка вялікая, цікавая і каштоўная. Сабрана хіба ўсё, што выйшла з друку ў беларускай мове. Усе гадавікі "Нашай нівы" ад самага яе пачатку, "Гоман", некалькі нумароў "Мужыцкай праўды", Францішак Багушэвіч, Дудка, Смук..., "Сялянка" Дуніна-Марцінкевіча ды іншыя яго творы... Купала, Колас... Усё, што выдала Суполка "Загляне сонца і ў наша ваконца"... І ўсе тамы "Lud Bialoruski" М. Федароўскага, падараваныя Гальяшу Леўчыку аўтарам... Усе паліцы ўпрыгожаныя партрэтамі пісьменнікаў, паштоўкамі, краявідамі... Шмат з таго было купленым, але шмат і падараваным аўтарамі ды знаёмымі».

Дзякуючы яму дайшлі звесткі пра Ядвісню, пра якую, як вядома, Якуб Колас раскажа ў апавесці «У палескай глушы». З ёю пазнаёміў Сяргея Новіка-Пеюна, які гэтыя і іншыя звесткі згадаў у сваіх успамінах «Дзядзька Гальяш». Яна пісала вершы і друкавалася пад псеўданімам Юстына. У Слоніме да Гальяша Леўчыка заязджалі тая ж Зоська, знакаміты Язэп Драздовіч, фалькларыст і кампазітар Антон Грыневіч, Міхась Лынькоў.

Не забыў пра яго і Янка Купала, які хацеў выдаць яго «Чыжык беларускі» і кірыліцай, ды перашкодзіла Першая сусветная вайна. Завітаў у Слонім, вяртаючыся з Народнага сходу Заходняй Беларусі. Было аб чым пагаварыць, больш як дваццаць гадоў не бачыліся. Магчыма, і яго санет «На Купале», які Гальяш Леўчык прысвяціў Янку Купалу, згадвалі.

Гэта была іх апошняя сустрэча. Як вядома, 28 чэрвеня 1942 года Янка Купала трагічна загінуў. 1942-і прынёс гора і Гальяшу Леўчыку. Фашысты расстралялі яго жонку. Самому заставалася пра жыць яшчэ два гады. Загінуў у верасні 1944 года ў час Варшаўскага паўстання.

У вершы, прысвечаным Сяргею Палуяну, які стаў вядомай песняй, ад яго імя пісаў:

*Мне трэба умярыці —
я жыў яшчэ так мала...
Мне трэба умярыці, а ў полі ўжо вясна!
Ужо пагода снег і лёд зусоль сагнала,
І радасна ў свет расходзіцца яна.*

Вядома, 20 гадоў, пражытых Сяргеем Палуянам, ні ў якое параўнанне не ідуць з яго 64-ма, але таксама мала. Асабліва калі прыняць пад увагу, што Гальяш Леўчык вітаў уз'яднанне Беларусі ў адзінай савецкай сям'і, жыві новымі планами. Ды фашызм умяшаўся і ў яго жыццё.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Паходжанне — таямніца

Да 6 красавіка ў Нацыянальным мастацкім музеі можна пазнаёміцца з нетыповым для гэтай выставачай пляцоўкі праектам «Мастацтва ў археалогіі», куратарам якога выступае вядучы навуковы супрацоўнік аддзела старажытнабеларускага мастацтва Дзмітрый Моніч. Згодна з азначэннем стваральнікаў, экспазіцыя — своеасаблівае справаздача музея аб яго дзейнасці па вивучэнні старажытных помнікаў культуры і мастацтва і іх захаванні. Прэзентацыя падобнай выстаўкі яшчэ і нагода для прыцягнення ўвагі археолагаў і актывізацыі супрацоўніцтва з навуковымі інстытуцыямі, якія займаюцца раскопкам.

Нацыянальны мастацкі музей, натуральна, не валодае асобнай калекцыяй археалогіі, гэта спецыфіка іншых скарбніц. Аднак установа захоўвае невялікую колькасць выяўленых падчас правядзення раскопак артэфектаў. Так, першыя помнікі археалогіі з'явіліся ў калекцыі музея ў 1962 годзе: то былі рэшткі кафлі Наваградскага замка, якія раней уваходзілі ў зборы Віленскага беларускага музея імя Івана Луцкевіча. Пазней у Мастацкі трапілі ўзоры беларускай кафлі з пахавальні графаў Паскевічаў у Гомелі і з раскопак у Міры, Магілёве, Мсціславе і Лідзе. У выніку ж уся кафля была перададзена навукова-рэстаўрацыйным вытворчым майстэрням — яны праводзілі аднаўленчыя работы ў капліцы-пахавальні роду Паскевічаў. Да таго ж некаторыя экспанаты перайшлі новаўтворанаму збору замкавага комплексу «Мір».

Сёння меней за 200 археалагічных адзінак — частка калекцыі «Беларускае дэкаратыўна-прыкладное мастацтва» НММ. Палова гэтых надзвычай важных помнікаў розных перыядаў, зольшага — сярэднявеччя, і склала экспазіцыю. Між тым гэта не проста сведкі мінулага — нягледзячы на прыкладны характар, прадметы маюць пэўную мастацкую каштоўнасць. Якраз да гэтага зводзіцца ідэя выстаўкі «Мастацтва ў археалогіі».

Вывучаць гэтыя экспанаты даволі складана ці нават немагчыма без разумення кантэксту, без ведання гісторыі таго ці іншага прадмета. Зразумела, далёка не пра кожны ўдалося даведацца даследчыкам, аднак кароткія звесткі пра некаторыя дайшлі да сучаснікаў. З каментарыя да выстаўкі даведваемся:

«Самыя каштоўныя археалагічныя прадметы трапілі ў калекцыю мастацкага музея ў 1963 і 1975 гадах па выніках раскопак у Ваўкавыску (пад кіраўніцтвам Васіля Радзівонавіча Тарасенкі і Яраслава Генрыхавіча Звяругі) і Мінску (пад кіраўніцтвам Эдуарда Міхайлавіча Загарульскага і Васіля Радзівонавіча Тарасенкі). У 1980—1990-я гады шляхам закупаў і дарэння ў збор музея трапілі адзінкавыя артэфекты, на жаль, без інфармацыі аб паходжанні (месца і час раскопак, археалагічны пласт, дзе выяўлены прадмет); выключэннем з'яўляюцца алавыя абразок з раскопак на Менцы (перададзены археолагам Георгіем Васілевічам Штыхавым) і касцяная іконка-трыптых з раскопак у Ваўкавыску. У 2012 і 2013 гадах за кошт сродкаў праграмы «Культура Беларусі на 2011—2015 гг.» было закуплена больш за сто артэфектаў археалогіі (нягледзячы на прадстаўленні ўладальнікамі звесткі аб месцы паходжання гэтых прадметаў, безваротна страчана вялікая колькасць гістарычнай інфармацыі, якая фіксуецца падчас навуковых раскопак)».

На выстаўцы экспануюцца прадметы і іх фрагменты. Яны выкарыстоўваліся ў побыце (двухбаковы самшытавы грэбень з выявай грыфонаў XIII стагоддзя), былі часткай таго ці іншага адзення (разнастайныя гузікі, знойдзеныя ў розных частках Беларусі

Грэбень самшытавы з выявай грыфонаў, XIII ст.

Створка трыптыха, другая палова XI — пачатак XII стст.

і паходжанне якіх не вядома), служылі ўпрыгажэннямі (пярэсцянак з Гомеля XIV—XV стагоддзяў), складалі ўзбраенне воіна (наканечнік дзіды XIII стагоддзя)... Аднак найбольш змястоўная частка экспазіцыі — прадметы рэлігійнага характару: абразкі, крыжы, у тым ліку крыжы-энкаліпіены — з-за таго, што ў іх захоўваліся святыні, яны былі надзелены для верніка асаблівай Божай ласкай.

Яўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

«Ураджайнае лета — з любімай газетай!»

Калі вы падпісаліся на газету «Звязда» ці на газету «Літаратура і мастацтва» на II квартал або на I паўгоддзе 2025 года — запаўняйце картку ўдзельніка, выразаіце яе і дасылайце да 24 красавіка 2025 года ў рэдакцыю на адрас: 220013, г. Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10а.

Сярод падпісчыкаў будучы разыграны два парнікі «Востраў камфорту» «Бабулін парнічок» і суперпрыз — цяпляца Green Apple GA-House-3x-frame 50063899. Вынікі будучы апублікаваны ў газеце да 2 мая 2025 года.

Прызы можна будзе атрымаць да 30 чэрвеня 2025 года пры падачы квітанцыі аб падпісцы на «Звязду» або «Літаратуру і мастацтва» на II квартал ці на I паўгоддзе 2025 года. Пасля 30 чэрвеня 2025 года выдача прызоў спыняецца і прэтэнзіі ад падпісчыкаў не прымаюцца. Умовы рэкламнай гульні чытайце ў № 42 «Звязды» ад 1 сакавіка 2025 года.

Тэлефоны для даведак: (017) 271-12-94, 311-17-40.

Картка ўдзельніка — падпісчыка «Звязды» або «ЛіМ» на II квартал або на I паўгоддзе 2025 года

Прозвішча, імя, імя па бацьку _____

Падпіска аформлена і аплачана ў _____
на II квартал або на I паўгоддзе 2025 года

Жатні адрас і тэлефон _____ (аддзяленне сувязі)
(абавязкова) _____ (індэкс)

Удачы ў розыгрышы!

зваротная сувязь

Свята ў хату

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухаць літаратурна-мастацкія і пазнавальныя перадачы.

Пра вартасці і значэнне п'есы «Пінская шляхта» Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча пойдзе размова ў чарговым выпуску аўтарскай праграмы Навума Гальпяровіча «Нам засталася спадчына».

У праграме «Прачулым радком» у выхадныя — вершы Генадзя Бураўкіна.

У «Літаратурнай анталогіі» па буднях — старонкі рамана Маргарэт Мітчэл «Знесеныя ветрам». У «Радыёбібліятэцы» — твор Эрыха Марыі Рэмарка «Трыумфальная арка». Выканаўца — заслужаны артыст Беларусі Уладзімір Рагаўцоў.

Па суботах выходзіць перадача «Літаратурныя гісторыі», дзе гучаць аповяданні беларускіх і замежных аўтараў.

Юным прыхільнікам мастацкага вясчання прапануецца з панядзелка да пятніцы ў межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя» чытанне кнігі Раісы Баравіковай «Свята ў хату». Штовечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для маленькіх.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ». У праграме магчымы змены.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

14 сакавіка — на творчую сустрэчу з Ірынай Токаравай у бібліятэцы п. Гагава Мінскага раёна. Пачатак у 12.00.

14 сакавіка — у бібліятэку Цэнтральнага Дома афіцэраў на творчую сустрэчу з Грыгор'ем Грыгор'евым. Пачатак у 15.30.

15 сакавіка — прэзентацыя кнігі Алены Басікірскай «Быль пра школьніка Сёму» і аўтограф-сесія на Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўцы-кірмашы. Пачатак у 11.00.

16 сакавіка — на музычна-паэтычную пастаноўку паводле вершаў Кацярыны Стрылавай «Душы ціхмянай хараво» ў рамках кніжнай выстаўкі-кірмашы (пр-т Пераможцаў, 14, пляцоўка СПБ). Пачатак у 13.00.

16 сакавіка — у Беларускаю дзяржаўную філармонію (малая зала) — на паэтычнае свята (па квітках). Пачатак у 18.00.

18 сакавіка — на конкурс чытальнікаў паэтычнай паэзіі сярод вучняў на базе гімназіі № 35 (вул. Каржанеўскага, 70). Пачатак у 14.00.

18 сакавіка — у публічную бібліятэку № 1 імя Л. М. Талстога (вул. Маскоўская, 18) на творчую сустрэчу з Валянцінам Талкачовым. Пачатак у 18.00.

19 сакавіка — у Нацыянальную бібліятэку Беларусі (пр-т Незалежнасці, 116) на творчую сустрэчу з цыкла «Літаратурны алімп Беларусі», прысвечаную творчасці Уладзіміра Мазго. Пачатак у 16.00.

20 сакавіка — у дзіцячую бібліятэку № 6 імя В. Віткі (вул. К. Лібкнехта, 98) на свята паэзіі і музыкі «Мінскія сакавіны» з удзелам Уладзіміра Мазго і Алены Басікірскай. Пачатак у 12.30.

20 сакавіка — у індустрыяльна-педагагічны каледж (вул. Матусевіча, 24) на літаратурную імпрэзу, прысвечаную Дню памяці ахвяр Хатыні. Пачатак у 14.30.

21 сакавіка — на творчую сустрэчу Тамары Кавальчук з вучнямі Бараўлянскай СШ № 1 Мінскага раёна. Пачатак у 14.00.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:

Алесь Бадак
Дзясні Барскоў
Вольга Дадзіёмава
Алесь Марціновіч

Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Штэйнер

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
аддзелы крытыкі і бібліяграфіі;
прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індыўідуальны;
63815 — індыўідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Вольга Аляксандраўна АНУФРЬЕВА
Нумар падпісаны ў друку
13.03.2025 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 741

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 3820000007667 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэкс 220013
Заказ — 526

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукпісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтараў публікацый.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

